

Buitenvreugd aan de Koepoortsweg

Archeologisch onderzoek op het perceel
Koepoortsweg 73 in Hoorn

C.P. Schrickx

Buitenvreugd aan de Koepoortsweg

Archeologisch onderzoek op het perceel Koepoortsweg 73 in Hoorn

C.P. Schrickx

Hoorn 2009

Colofon

Hoornse Archeologische Rapporten 14

Titel: Buitenvreugd aan de Koepoortsweg
Archeologisch onderzoek op het perceel Koepoortsweg 73 in Hoorn

OM-nummer: 31677

Projectnummer: 306

Opdrachtgever: Gemeente Hoorn

Coördinaten: 132653.03 / 517835.06
132639.20 / 517828.92
132634.11 / 517846.19
132603.71 / 517818.47
132598.62 / 517835.73

Auteur: C.P. Schrickx (Gemeente Hoorn, Bureau Erfgoed, Archeologie)

Redactie: M.H. Bartels (Gemeente Hoorn, Bureau Erfgoed, Archeologie)

Veldwerk: C.P. Schrickx (Gemeente Hoorn, Bureau Erfgoed, Archeologie)
C. Aay (Gemeente Hoorn, Bureau Erfgoed, Archeologie)
G.T.C. van den Berg (Hollandia Archeologen BV)
I. Duppen (Gemeente Hoorn, Bureau Erfgoed, Archeologie)
L. van den Akker, P. van Essen, J. Sijm, C. Kiesstra en T. van Meurs
(vrijwillig medewerkers Archeologie Hoorn)

Determinatie vondstmateriaal: C.P. Schrickx (Gemeente Hoorn, Bureau Erfgoed, Archeologie)

Determinatie dierlijk bot: L. van den Akker (vrijwillig medewerker Archeologie Hoorn)

Fotografie objecten: T. van Meurs (vrijwillig medewerker Archeologie Hoorn)

ISBN: 978-90-78701-13-2

© Gemeente Hoorn, Bureau Erfgoed, Archeologie, 2009

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, film, fotokopie, digitaal of geautomatiseerd systeem zonder voorafgaande toestemming van de copyrighthouders en de auteurs.

De uitgever heeft de inhoud met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Ondanks deze zorgvuldigheid kunnen gegevens zijn veranderd of onjuist zijn weergegeven.

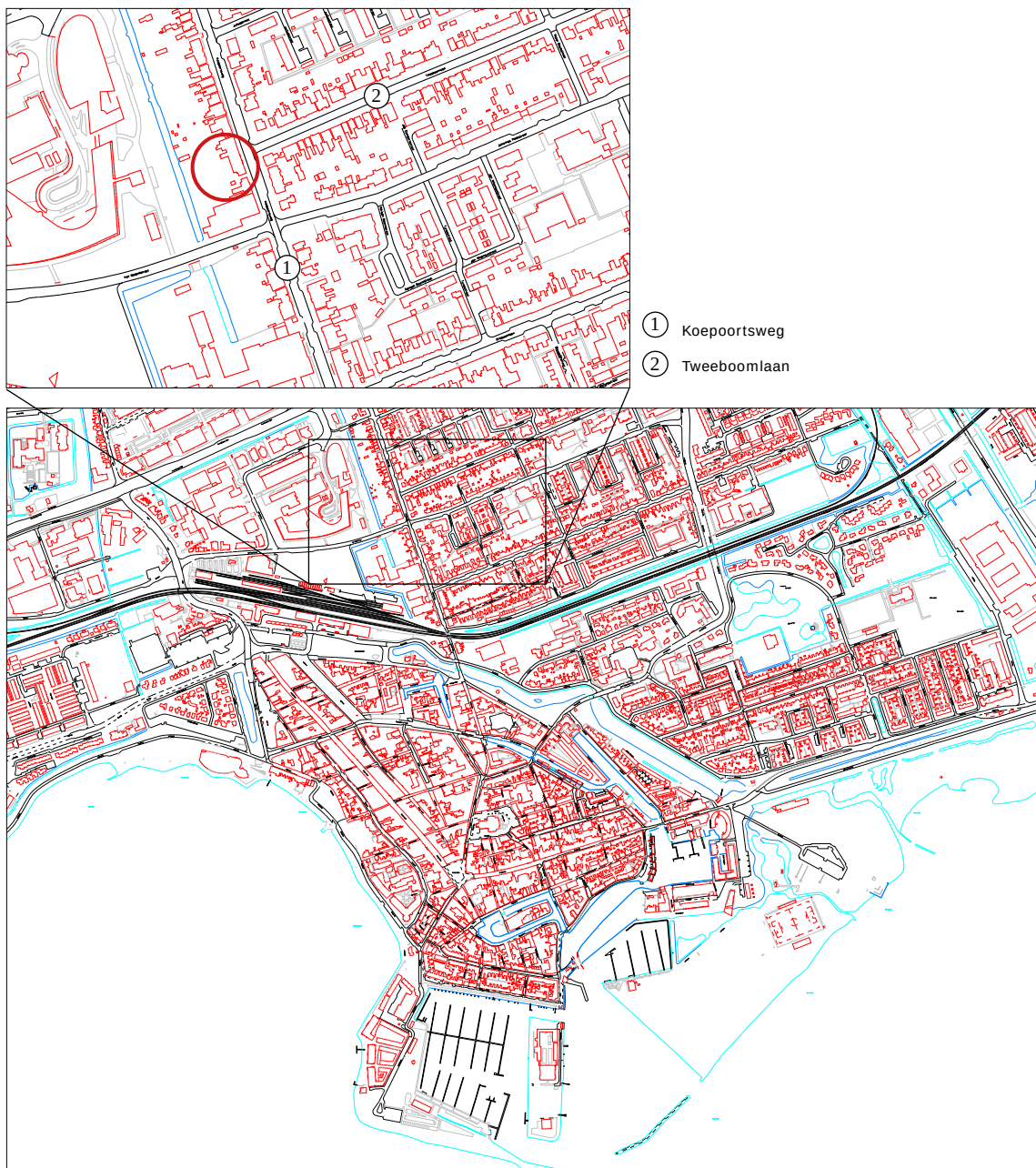
Inhoudsopgave

1 Inleiding	7
2 De onderzoekslocatie	9
2.1 Fysisch-geografische achtergrond	9
2.2 Historische achtergrond	9
3 Opzet en doel van het onderzoek	21
3.1 Onderzoeksopdracht	21
3.2 Methode	22
4 De Resultaten	25
4.1 Inleiding	25
4.2 Bodemopbouw	25
4.3 Fase 1 (1175-1650)	26
4.4 Fase 2 (1659-1746)	30
4.5 Fase 3 (1746-1878)	33
4.6 Fase 4 (1878-2008)	36
5 Synthese en conclusies	39
6 Beantwoording onderzoeksvragen	45
Literatuur	47
Afbeeldingsverantwoording	47
Bijlage 1 Allesporenkaart vlak 1	49
Bijlage 2 Allesporenkaart vlak 2	51
Bijlage 3 Sporenkaart fase 1 (1175-1650)	53
Bijlage 4 Sporenkaart fase 2 (1650-1746)	55
Bijlage 5 Sporenkaart fase 3 (1746-1878)	57
Bijlage 6 Sporenkaart theekoepel	59
Bijlage 7 Sporenkaart fase 4 (1878-2008)	61
Bijlage 8 Profielen	63
Bijlage 8 Determinatielijst keramiek	65
Bijlage 9 Determinatielijst glas	77
Bijlage 10 Determinatielijst metaal	79
Bijlage 11 Determinatielijst dierlijk bot	80

1. Inleiding

Van 28 oktober tot en met 5 november 2009 is een archeologisch onderzoek uitgevoerd op het perceel Koepoortsweg 73 in Hoorn (afb. 1). Het onderzoek vond plaats in opdracht van Stichting Stadsherstel en is uitgevoerd door het team Archeologie van het Bureau Erfgoed van de gemeente Hoorn. Het veldwerk is verricht door KNA-archeoloog drs. C.P. Schrickx, senior KNA archeoloog drs. G.T.C. van den Berg en veldtechnicus C. Aay. Zij werden geassisteerd door vrijwillig medewerkers van Archeologie Hoorn. De projectleiding berustte bij senior KNA archeoloog drs. M.H. Bartels.

De aanleiding voor het onderzoek werd gevormd door de restauratie van het gemeentelijk monument Koepoortsweg 73 en de geplande nieuwbouw op delen van het onbebouwde erf naast en achter het pand. Hierdoor zou een deel van het bodemarchief verstoord worden waardoor behoud van archeologische waarden ex situ door middel van een opgraving noodzakelijk was.

Afb.1 Onderzoeklocatie op een uitsnede van de kadasterkaart van de gemeente Hoorn (niet op schaal)

Op 29 april 2008 is conform het selectiebesluit van de Gemeente Hoorn het Programma van Eisen (PvE) voor het archeologisch onderzoek opgesteld door de toenmalig gemeentelijk archeoloog mevr. drs. T.Y. van de Walle-van der Woude. Het archeologisch onderzoek is conform dit PvE uitgevoerd.

In dit standaardrapport worden de resultaten van het archeologisch onderzoek op het perceel Koepoortsweg 73 (OM-nr 31677, project 306) weergegeven. De rapportage bestaat uit twee delen. In het eerste deel worden de fysisch-geografische achtergrond en de historische gegevens met betrekking tot het pand en de bewoners daarvan uiteengezet. In het tweede deel worden de aangetroffen sporen en het verzamelde vondstmateriaal geanalyseerd. Vanwege de geringe hoeveelheid complete en bijzondere vondsten is geen catalogus volgens het classificatieschema voor laat- en postmiddeleeuws aardewerk en glas toegevoegd. Wel bevat deze rapportage als bijlage de determinatielijsten. De rapportage volgt de eisen die daaraan worden gesteld in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1, en het Kwaliteitshandboek Archeologie Hoorn, versie 2009.

Afb. 2 Het pand Koepoortsweg 73 voorafgaand aan de renovatie

2. De onderzoekslocatie

2.1 Fysisch-geografische achtergrond

De bodem van West-Friesland bestaat uit een afwisseling van klei- en veenlagen. De afzetting van de kleilagen hangt samen met de doorbraak of juist verzanding van het zeegat van Bergen. In tijden dat dit zeegat open was, werden in en vanuit de getijdengeulen kleilagen afgezet. Bij verzanding van het zeegat stagneerde de waterafvoer en ontwikkelde zich in het gebied achter de strandwallen veen.

De natuurlijke ondergrond ter plaatse van het onderzoeksterrein wordt gevormd door een kleilaag die aangeduid wordt als Hauwert laag D van het laagpakket van Wormer van de formatie van Naaldwijk. Dit is een licht zandige kleilaag die is afgezet in de periode 1800 tot 1200 v. Chr. In de periode daarna vond veengroei plaats en in de loop van de Middeleeuwen zou een pakket van maximaal vier meter dik zijn ontstaan. Binnen de gemeente Hoorn wordt bij opgravingen regelmatig een restant van deze veenlaag aangetroffen. Deze laag wordt gerekend tot het Hollandveen Laagpakket van de formatie van Nieuwkoop.

Vanaf de Bronstijd was het gebied gedurende lange tijd onbewoond. In de 11de en 12de eeuw werd het veengebied geschikt gemaakt om op te wonen en voor agrarische doeleinden te gebruiken door het te ontwateren door middel van sloten. Het veen verdween hierdoor uiteindelijk vrijwel volledig, wat een grote bodemdaling tot gevolg had. Om droge voeten te houden was het noodzakelijk dat bewoonde terreinen werden opgehoogd. Deze opgeworpen pakketten waren soms meters dik, zoals blijkt bij opgravingen binnen de gemeente Hoorn.

Bij de opgraving op het perceel Koepoortsweg 73 is een veenlaag van 10 tot 20 cm dikte aangetroffen waarvan de top zich op een diepte van ongeveer -1,90 NAP bevond.

2.2 Historische achtergrond

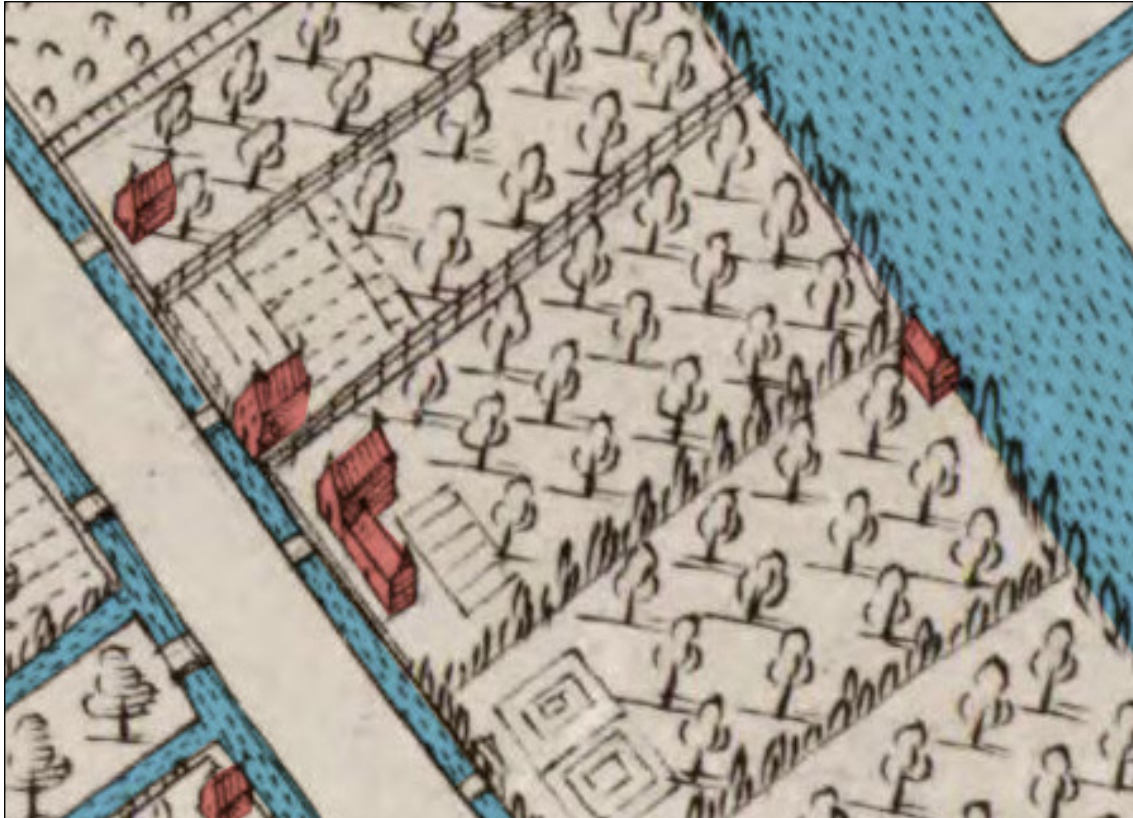
De Koepoortsweg

De Koepoortsweg is van oudsher een van de toegangswegen tot de stad Hoorn. De weg is genoemd naar de Koepoort die bij de stadsuitleg van 1508 is gebouwd. Aan de weg was aanvankelijk geen bewoning, zoals op de kaart van Van Deventer uit 1560 is te zien (niet afgebeeld). Ten westen van de weg liep het water de Tocht. Tegenwoordig is dit een brede sloot, maar vanaf het vroegste bestaan van Hoorn was het een belangrijk water waarover goederen tussen Hoorn en het achterland werden vervoerd.

De Koepoortsweg was tot in de 16de eeuw een landweg met aan weerszijden een sloot. Deze sloten staan niet weergegeven op de kaart van Van Deventer uit 1560, maar bestonden zeer waarschijnlijk toen wel. Op de kaart van Utenwael uit 1582 zijn de sloten wel te zien (niet afgebeeld). Dit is eveneens het geval op de kaart van Velius uit 1615 (afb. 3). Niet lang daarna is de sloot aan de westkant van de Koepoortsweg gedempt en de weg verbreed ten behoeve van de karren die over de weg reden. Dit heeft plaatsgevonden in het jaar 1628, zoals vermeld staat in de kroniek van Velius.¹ De sloot aan de oostkant bleef in gebruik tot in de 20ste eeuw en is nog op diverse oude foto's te zien.

In de 16de eeuw werd de strook grond tussen de Koepoortsweg en de Tocht gebruikt voor agrarische doeleinden. Volgens Velius werden in 1598 tuinen aan de westkant van de Koepoortsweg aangelegd. Omstreeks die tijd verschenen ook de eerste huizen. Helaas wordt op de kaarten van Utenwael uit 1582 en Guicciardini uit 1596 slechts een klein stuk van de

1 Velius 2007, 772.

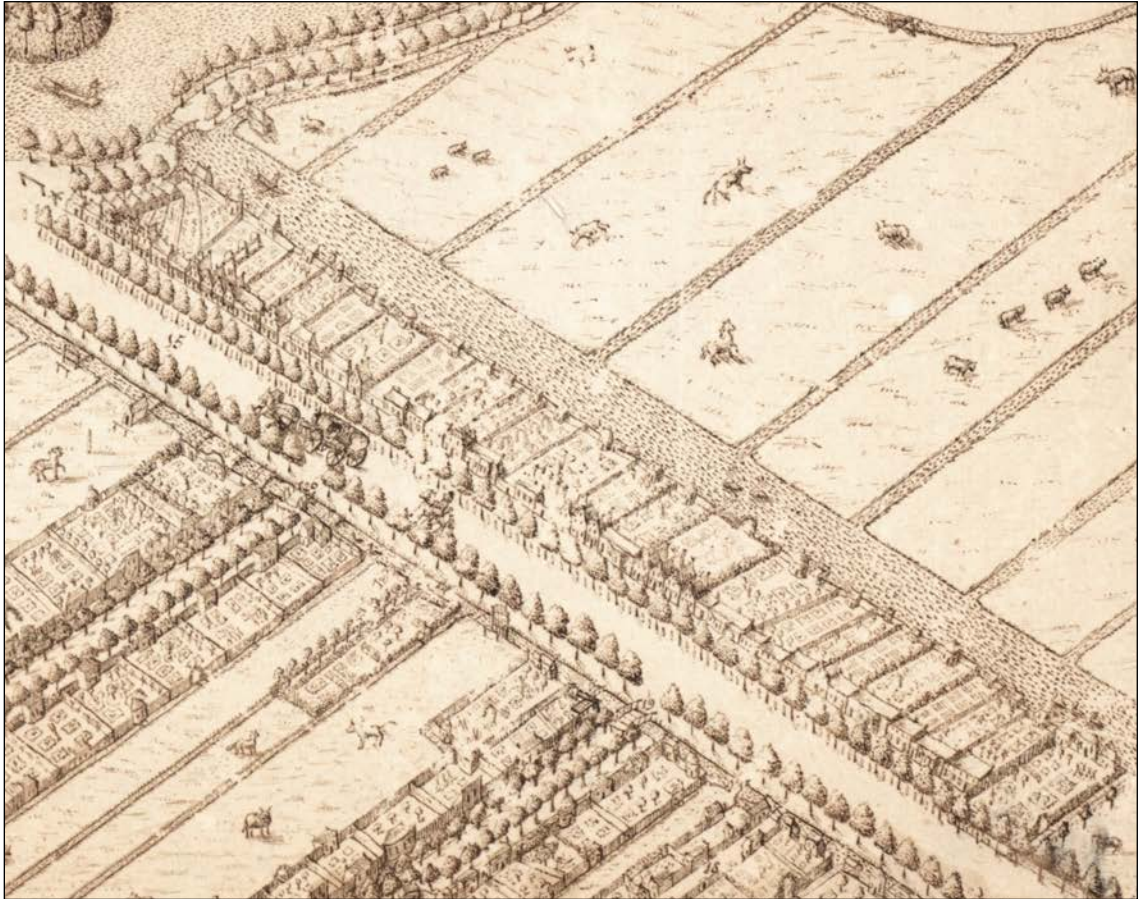
Afb.3 Uitsnede van de kaart van Velius uit 1615 met in het midden het perceel Koepoortsweg 73 met het L-vormige bouwblok. Vóór het huis bevindt zich een sloot (gedempt in 1628). Het brede water achter het perceel is de Tocht. Voor de duidelijkheid is het water blauw en zijn de gebouwen rood gekleurd.

zuidkant van de weg weergegeven (beide kaarten niet afgebeeld). De kaart van Velius uit 1615 geeft wel een groot deel van de weg weer (afb. 3). Verspreid langs de westkant van de weg zijn enkele huizen weergegeven, waaronder ook op het perceel Koepoortsweg 73. In de jaren daarna nam het aantal gebouwen aan de Koepoortsweg snel toe. Dit blijkt onder meer uit de passage over het dempen van de genoemde sloot in 1628 in de kroniek van Velius. Hij vermeldt dat het een kostbare onderneming was omdat veel bouwsels aan de westkant van de Koepoortsweg naar achteren moesten worden verplaatst. De bebouwing aan de oostkant van de weg kwam iets later tot ontwikkeling dan aan de kant van het onderzochte perceel en bleef tot in het begin van de 20ste eeuw een verspreid karakter houden.

In 1657 werd de Koepoortsweg van klinkers voorzien waarmee de weg volgens de anonieme auteur van het vervolg op de

Afb.4 Uitsnede van de kaart van Blaeu, uitgegeven in 1649 (noorden onder). Linksboven bevindt zich de Koepoort. Het vervolg van de Koepoortsweg naar het noorden is op deze kaart niet weergegeven. Dat de kaart van Blaeu niet altijd betrouwbaar is, blijkt uit het feit dat hij de sloot aan de westzijde van de weg weergeeft terwijl deze inmiddels al gedempt was.

Afb. 5 Uitsnede van de kaart van Doesjan uit 1794. De Koepoortsweg is beplant met bomen. Aan de westkant is een aaneengesloten bebouwing ontstaan. Langs de oever van de Tocht zijn veel theekoopels te zien. De brug bij cijfer 19 leidt naar de Tweeboomlaan. Koepoortsweg 73 ligt daar tegenover.

Afb. 6 Gravure van Goeree naar een tekening van Pronk, uitgegeven in 1728, kijkend richting het zuiden. De brug links leidt naar de Drieboomlaan. Aan beide kanten van de Koepoortsweg zijn buitenhuizen te zien. Op de achtergrond tussen de bomen bevindt zich de Koepoort.

kroniek van Velius “tot eene der fraayste wandelingen die in ons Noordholland bekend is”.² Ten behoeve van de wandelaars werden in 1686 palen tussen de rijweg en de wandelweg geslagen.³

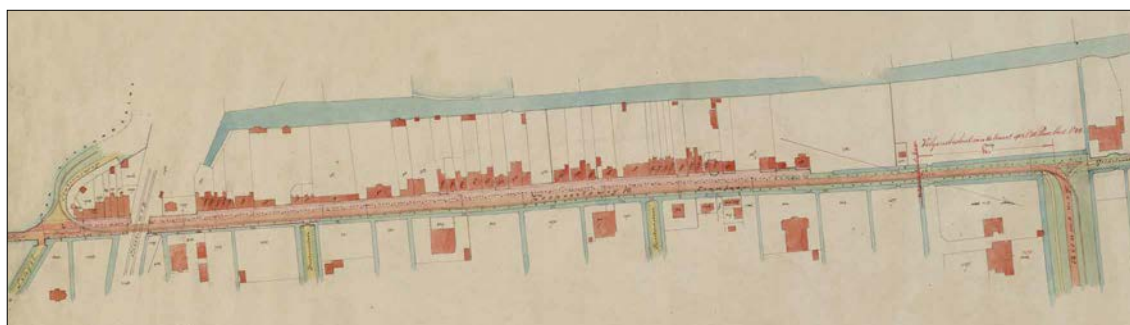
De volgende stadsplattegrond waarop de Koepoortsweg is te zien, is de kaart van Doesjan uit 1794 (afb. 5). Aan de westzijde van de Koepoortsweg is een aaneengesloten bebouwing tot stand gekomen. De erven van de meeste huizen zijn langs de oever van de Tocht voorzien van een theekoepel. De Koepoortsweg is aan beide zijden van een rij bomen voorzien waardoor het echt het karakter van een laan heeft gekregen.

Een gravure uit de 18de eeuw geeft een goede indruk van de Koepoortsweg in deze periode (afb. 6). De gravure is gemaakt door J. Goeree naar een tekening van Cornelis Pronk, en is gepubliceerd in het boek *Hoorns Buytencingel* dat in 1728 verscheen.⁴ Het boek is een lofdicht op de singels en uitvalswegen van Hoorn. Op de gravure is het zuidelijke gedeelte van de Koepoortsweg te zien met op de achtergrond de Koepoort. Links ligt de sloot aan de oostkant van de Koepoortsweg. De brug daaroverheen leidt naar de Drieboomlaan.

De oudste kadasterkaart uit 1823 (afb. 7) komt goed overeen met het beeld dat naar voren komt uit de kaart van Doesjan. De plattegronden van de theekoepels aan de Tocht zijn op deze kaart goed te zien. Opvallend is dat de Koepoortsweg door de kaartenmaker per abuis

Afb.7 Uitsnede van de kadasterkaart uit 1823. De Koepoortsweg wordt op deze kaart per abuis de Koepelweg genoemd.

Afb.8 Kadsterkaart van de Koepoortsweg uit 1897 (noorden rechts).

² Saaltink 1992, 21.

³ Ibidem 36.

⁴ Westerop 1728.

Koepelweg wordt genoemd. Kennelijk waren de theekoepels op de achtererven zo kenmerkend voor de Koepoortsweg dat deze naamsverwarring kon ontstaan.

In de loop van de 19de eeuw raakten veel theekoepels in onbruik. Op een kaart uit 1897 (afb. 8) is het aantal theekoepels duidelijk geslonken ten opzichte van de kaart uit 1823. Tegenwoordig resteert nog slechts één kleine theekoepel aan de kant van de Draafsingel (afb. 45). Alle andere theekoepels zijn afgebroken.

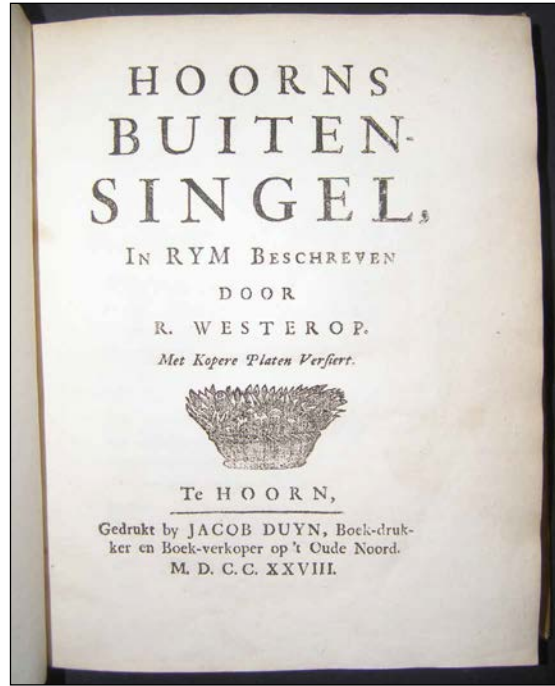
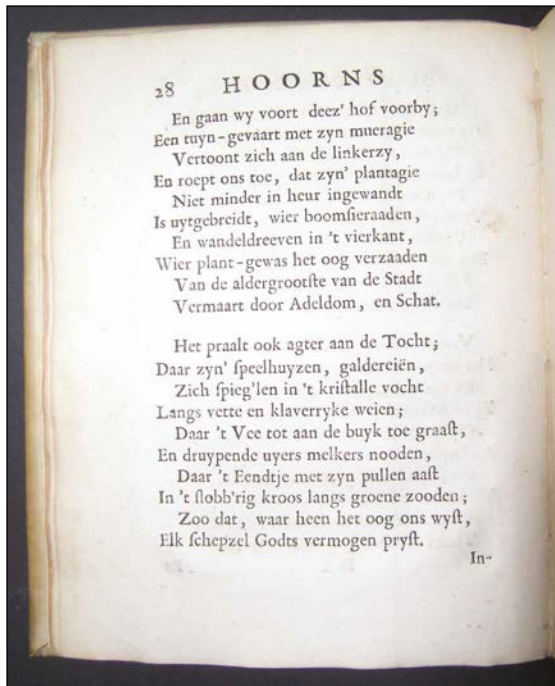
Buitenhuizen

In de 17de en 18de eeuw werd het onder de inwoners van de steden mode om in de zomer de frisse buitenlucht op te zoeken. Wie het zich kon veroorloven kocht een tuin aan de rand van de stad om daar te vertoeven. De meer gefortuneerden lieten een buitenhuis bouwen. In 1744 bezaten 32 inwoners van Hoorn een dergelijke buitenplaats.⁵ Bij slechts enkele regenten had de buitenplaats het karakter van een groot herenhuis, met tuinen en landerijen als een soort lustoord. Deze waren te vinden in de kuststreek van Noord-Holland zoals in bijvoorbeeld Egmond. De meeste buitenhuizen in de directe omgeving van Hoorn waren niet meer dan een huis met meestal een keuken en slaapkamer. Aan de Koepoortsweg en Drieboomlaan waren diverse van dergelijke huizen te vinden. Deze waren in de meeste gevallen voorzien van een theekoepel aan het water. De theekoepel, ook wel tuinhuis of speelhuis genoemd, was een uitdrukking van de welstand van de bewoners. Hierin trokken zij zich terug om thee te drinken of onder het genot van een glas wijn en een pijp zaken te bespreken. Ondertussen keken ze uit over het water naar de bootjes die af en aan voeren.

Afb.9 Koepoortsweg 31-35 voor de afbraak van de panden in 1931. Het linkerpand betreft het buitenhuis van de familie Foreest. Het gevelornament (oorspronkelijk vermoedelijk een gevelkruif) met het wapen van de familie Foreest staat nu in de tuin van het Westfries Museum.

5 Kooijmans 1995, 171.

Afb.10 Links pagina en rechts titelpagina van het boek *Hoorns Buitensingel* van Westerop uit 1728.

Het eerder vermelde boek *Hoorns Buitensingel* uit 1728 is een lofdicht op de lanen en paden rondom de stad Hoorn (afb. 10). De Koepoortsweg met de buitenhuizen en theekoepels komt hierin ook aan bod. Hoewel het werk niet van hoog literair niveau is, geeft het toch een mooi tijdsbeeld hoe de elite in de 18de het buitenleven waardeerde:

Het praalt ook agter aan de Tocht
Daar zyn speelhuysen, galdereiën,
Zich spieg'len in 't kristalle vocht
Langs vette en klaverryke weien;
Daar 't Vee tot aan de buyk toe graaft,
En druypende uyers melkers nooden,
Daar 't Eendtje met zyn pullen aast
In 't slobb'rig kroos langs groene zooden;
Zoo dat, waar heen het oog ons wyst,
Elk schepzel Godts vermogen pryst.

Koepoortsweg 73 is van oorsprong een buitenhuis geweest. Op de kaart van Velius uit 1615 staat op het perceel een L-vormig bouwblok afgebeeld (afb. 3). Het wordt weergegeven als een eenlaags bouwvolume met zadeldak evenwijdig aan de weg en aan de zuidzijde haaks hierop een hoger volume dat eveneens voorzien is van een

zadeldak. Dit bouwdeel was te bereiken via een brug over de sloot die aan de westkant van de Koepoortsweg liep. Het perceel achter het huis wordt weergegeven als een boomgaard. Het is onbekend wanneer en in opdracht van wie dit huis is gebouwd. De opeenvolgende eigenaren in de 17de eeuw zijn eveneens vooralsnog niet bekend.

Afb.11 Voorgevel Koepoortsweg 73 voorafgaand aan de restauratie.

In de eerste helft van de 18de eeuw was het huis in eigendom van Jacob Blauw (1689-1746), de zoon van Joan Blauw en Maria Ripperts.⁶ Hij was bestuurlijk actief als schepen van Hoorn en vanaf 1715 tot aan zijn dood als secretaris van de stad.⁷ Na zijn dood in 1746 werd een boedelinventaris opgemaakt. Hieruit kan de indeling van het huis worden opgemaakt. Achtereenvolgens worden de volgende vertrekken beschreven: de grote voorkamer, de kleine voorkamer, het voorhuis, de gang, de achterkamer, het blauwe kamertje, de twee achterkamertjes, het portaal, de bovenbinnenkamer, de overloop, de kleerzolder, het voorhuis van de keuken en de keuken. De verschillende vertrekken zijn goed in de huidige plattegrond te herkennen. Archeologisch interessant aan de boedelinventaris is de opsomming van keramische voorwerpen. Jacob Blauw bezat namelijk veel porselein. In een vaste kast aan de muur in de kleine voorkamer bevonden zich:

Twaalf blauwe porcelyne borden
 Sestien dito schoteltjes in soort
 Negentien dito kleynder in soort
 Ses dito cocolaadkoppen
 Vijf dito schotels
 Een dito bagijnepotje⁸
 Negen porcelyne spoelkommen in soort
 Ses dito kraakkopjes in soort
 Vijff dito bekertjes in soort
 Twee witte suykerbakjes
 Een raritytje
 Tweeendertigh theeschoteltjes soo Japanse als blauw
 Tweeenveertigh dito kopjes in soort
 Ses kopere theevorkjes en –lepeltjes
 Elff trekpotten in soort
 Twee blauwe porcelyne kannetjes
 Vijff vlesjes met een schoteltje
 Eenige potten en flessen met medicinale
 en andere dranken

Afb.12 De bakstenen van de zuidelijke zijgevel ver-raden een ouderdom van het pand in de 17de eeuw.

Afb. 13 Gravure van Jan Luyken getiteld: "Het Porselyn. 't Is maar een Vertooning", afgebeeld in Het Leerzaam Huisraad uit 1711.

⁶ Ongepubliceerd historisch onderzoek Bureau Erfgoed gemeente Hoorn.

⁷ Kooijmans 1995, 299.

⁸ Een po voor dames.

In de andere kamers van het huis bevonden zich nog meer porseleinen borden en kopjes. Zo stonden op een rek in de gang 24 porseleinen schotels. Op een kabinet in de achterkamer waren 20 schotels, acht flessen en kannen, twee bagijnepotjes en zestien kopjes van blauw porselein geplaatst.

De boedel werd onder de erfgenamen verdeeld door middel van het trekken van loten. Een van hen was Gerard van Hoolwerf, de kleinzoon uit het eerste huwelijk van Maria Ripperts. Hij trok lot nr. 1 en kreeg daarmee het huis en erf aan de Koepoortsweg toebedeeld. Hij liet het pand niet lang daarna verbouwen.

Gerard van Hoolwerf⁹

Gerard van Hoolwerf (1704-1769) wist dankzij erfenissen en zijn huwelijk met Ida Verborght (1716-1758) een groot bezit te vergaren. Ida was een gewilde huwelijkspartner. Ze had rijke ouders en erfde bovendien een grote som geld van een oom. De nalatenschap werd bij de weeskamer gedeponereerd. Gerard van Hoolwerf was in die tijd de secretaris van de weeskamer en was precies op de hoogte van de situatie. Hij verleidde Ida, zij raakte zwanger en haar ouders waren gedwongen in te stemmen met een huwelijk. De bruiloft werd in 1736 met “veel luijster en magnificantie” voltrokken en kostte in totaal f20.000,-, een enorm bedrag voor die tijd.

Afb.14 Familiewapen van Van Hoolwerf

Hendrik Verborght en Lamberta Helena Hemsing, de ouders van Ida, leefden ver boven hun stand. Ze huurden een huis op het Oost, hadden twee dienstbodes en een koetsier, beschikten over een buitenplaats in Egmond-Binnen met een tuinman, een tuin aan de Drieboomlaan, een vergulde koets en diverse paarden. Het geld kon niet op. Zo leek het althans, want de uitgaven waren dusdanig exorbitant hoog dat het niet lang zou duren of ze zouden al hun geld erdoorheen jagen. Gerard van Hoolwerf liet zijn schoonouders in 1741 liet onder curatele stellen omdat zijn schoonvader “van soodanige lage geest en geringh verstandt is, dat hij zijn persoon, veel min die van zijn vrouw en haare goederen niet weet te dirigeren”. In vijf jaar tijd zouden zij er f50.000 door hebben gejaagd en grote schulden hebben gemaakt. Gerard beperkte de uitgaven en liet in 1746 de buitenplaats in Egmond-Binnen verkopen. Hij stelde het kapitaal op deze manier veilig. In 1748 overleed Lamberta Helena en streek Gerard de erfenis op. Hendrik Verborght bleef berooid achter. Hij had Lamberta in 1712 verleid en op die manier een trouwbelofte van haar weten te verwerven. Ze trouwden in 1715, maar het was duidelijk een gearrangeerd huwelijk. Hendrik werd zowel in het testament van zijn schoonouders als in het testament van zijn vrouw niet eens genoemd. Na het overlijden van zijn vrouw kwam het kapitaal bij Gerard van Hoolwerf terecht. Hendrik werd in de kost gedaan bij een halfzuster in Alkmaar.

Nadat Gerard van Hoolwerf het huis aan de Koepoortsweg had verworven, ving hij direct aan met de verbouw. In de gevel liet hij in 1746 het alliantiewapen van hem en zijn vrouw aanbrengen, vastgehouden door twee griffioenen (afb. 15).

⁹ Alle informatie: Kooijmans 1995.

Afb.15 Het alliantiewapen van Gerard van Hoolwerff en Ida Elisabeth Verborght

Vermoedelijk hoorden de percelen Koepoortsweg 75 en 77 (ten noorden van Koepoortsweg 73) op dat moment bij het totale grondbezit van de eigenaar van perceel Koepoortsweg 73. De totale oppervlakte van het perceel was in 1746 namelijk 121 roeden en dat komt overeen met 1638 m². De percelen Koepoortsweg 73, 75 en 77 hebben in de huidige situatie gezamenlijk een oppervlakte van 1654 m². Het verschil in oppervlakte is verwaarloosbaar en komt vermoedelijk door verschillende wijze van opmeten.

De kaart van Doesjan uit 1794 (afb. 16) geeft het oudste beeld van de inrichting van het perceel na de verbouw in 1746.

Afb.16 Uitsnede van de kaart van Doesjan uit 1794 met in het midden buitenhuis Koepoortsweg 73.

Latere eigenaren¹⁰

In de 19de eeuw is de totale oppervlakte van het perceel een aantal malen gewijzigd. Op de kadasterkaart van 1823 (afb. 17a) worden de percelen Koepoortsweg 73, 75 en 77 als één blok weergegeven (nr. 107). In de loop van de 19de eeuw hebben ook Koepoortsweg 79 en 81 bij het totale grondbezit van het pand behoord (nr. 109). Uit het kadastrale register blijkt dat de maximale oppervlakte 2145 m² is geweest. De oppervlakte van 73 tot en met 81 is in de huidige situatie 2130 m². Op de kaart uit 1897 (afb. 17b) worden de percelen Koepoortsweg 75,

¹⁰ Alle informatie: ongepubliceerd historisch onderzoek Bureau Erfgoed gemeente Hoorn.

77, 79 en 81 als afzonderlijke percelen aangeduid. Deze situatie komt overeen met de huidige indeling.

Voor het beeld van de inrichting van het huis is met name een boedelinventaris die in 1854 werd opgesteld na het overlijden van Wilhelmina Charlotte Albertina Hachenberg belangrijk. De volledige keukeninventaris staat hierin opgesomd, waaronder een "gebloemd tafelservies bestaande uit honderddertien stuks schotels, borden en andere voorwerpen". Ook de theekoepel wordt in de boedelinventaris genoemd. Hierin bevonden zich "twee geverwde tafels" en "een oude

tuinbank". In dit stuk duikt voor het eerst de naam Buitenvreugd voor het buitenhuis op. Het is onbekend of deze naam al eerder gangbaar was.

In 1876 verwierf Dirk Tool het pand en liet het vervolgens enkele jaren later grondig verbouwen. Aan de achterkant van het pand voegde hij een aanbouw toe, met in het midden een deur en aan weerszijden twee ramen, zoals de situatie in 2008 nog altijd was (afb. 18).

Afb.17 Links het perceel (nr. 107) op de kadasterkaart van 1823 en rechts (nr. 1198) op de kadasterkaart van 1897. Het huis aan de linkerkant van nr. 73 (onderdeel van nr. 106) is afgebroken en het pand zelf is aan de achterzijde uitgebreid. Op beide kaarten is de theekoepel aan de Tocht weergegeven.

Afb.18 De achterzijde van het pand Koepoortsweg 73 voorafgaand aan de restauratie en verbouw. De aanbouw is in 1876 toegevoegd door de toenmalige eigenaar Dirk Tool.

Van het pand zijn weinig oude foto's bekend. Een fraai plaatje geeft een prentbriefkaart uit circa 1900 (afb. 19). De sloot aan de westkant van de Koepoortsweg is nog aanwezig. Tussen enkele grote bomen is nog net het pand Koepoortsweg 73 zichtbaar, met aan de linkerkant het kleine gebouw dat in dit rapport als 73A wordt aangeduid.

Afb.19 Koepoortsweg omstreeks 1900, kijkend richting het noorden. In het midden van de foto de sloot aan de oostkant van de weg. De brug leidt naar de Tweeboomlaan. Links tussen de bomen is het huis Koepoortsweg 73 zichtbaar.

3. Opzet en doel van het archeologisch onderzoek

3.1 Onderzoeksopdracht

In het Programma van Eisen is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd die als leidraad bij de opgraving en bij de uitwerking hiervan hebben gefungeerd. Dit standaardrapport tracht antwoord op deze vragen te geven. Hieronder worden ze met een korte toelichting weergegeven.

1 Was het perceel vanaf de vroege 17de eeuw bebouwd zoals uit het historisch onderzoek naar voren komt?

Op de stadsplattegrond van Velius uit 1615 wordt ter plekke van het perceel Koepoortsweg 73 een L-vormig gebouw weergegeven. Het is vermoedelijk een van de oudst bebouwde percelen aan de Koepoortsweg. De aard van de bebouwing in de 17de eeuw is onbekend.

2 Weerspiegelt het vondstmateriaal de functie van het pand als buitenhuis?

Uit historische bronnen blijkt dat het pand in de 18de en 19de eeuw in eigendom was van personen die tot de regentenklasse of hogere sociale lagen van de bevolking van Hoorn behoorden. Enkele boedelinventarissen geven een beeld van het interieur van het pand. Met name de grote hoeveelheid serviesgoed van porselein valt hierbij op.

3 Wat was de omvang, indeling en datering van het in de 19de eeuw afgebroken huis aan de zuidkant van Koepoortsweg 73?

Uit kaartmateriaal blijkt dat zich ten zuiden van het pand in de 18de en 19de eeuw een klein huis heeft bevonden. Dit is eind 19de eeuw afgebroken ten behoeve van een bredere toegang tot de tuin vanaf de Koepoortsweg. Mogelijk dateerde het huis van oorsprong uit de 17de eeuw. De functie is uit de historische bronnen niet bekend.

4 Wat is de plattegrond, ligging en datering van de theekoepel aan de Tocht?

Geheel achterop het perceel aan het water stond vanaf de 18de eeuw een theekoepel. Deze wordt op de stadsplattegrond van Doesjan uit 1794 als een gebouw met koepel weergegeven. Op de kadasterkaart van 1823 is heeft het een vierkant grondplan en op de kadasterkaart van 1897 een rechthoekig grondplan. Welk van deze weergaves is de juiste? Of is de theekoepel in de loop van de tijd diverse malen verbouwd?

Ter aanvulling op deze in het PvE geformuleerde onderzoeksvragen, kan een aantal vraagstellingen worden toegevoegd.

5 Wat was de precieze locatie van de oorspronkelijke oever van de Tocht?

Uit de stadsplattegronden en kadasterkaarten blijkt dat de Tocht aanvankelijk (16de/17de eeuw) breder was dan in later tijd het geval. Vermoedelijk is de beschoeiing van de Tocht diverse malen richting het water verplaatst. Mogelijk kunnen bij het onderzoek enkele van deze beschoeiingen worden teruggevonden.

6 Hoe zag de tuinindeling er in de diverse perioden uit?

Mogelijk kan aan de hand van de archeologische sporen de tuinindeling in de 18de en 19de eeuw worden achterhaald. Uitgangspunt hierbij vormen enkele bomen die nu nog in de tuin staan. Een beuk van ongeveer 250 jaar oud behoort bij de tuinaanleg uit omstreeks 1750.

3.2 Methode

Bij aanvang van de graafwerkzaamheden zijn vijf grondslagpunten met RD-coördinaten door de landmeetkundige dienst van de gemeente Hoorn uitgezet (zie puttenkaart). Tevens is een vast NAP-punt aangebracht dat zich op 0,23 +NAP bevond.

In totaal zijn vier werkputten aangelegd (zie puttenkaart). Bij werkput 1 en 2 zijn twee sporenvlakken aangelegd. Bij werkput 3 en 4 kon volstaan worden met één sporenvlak.

Werkput 1 bevond zich ten zuiden van het pand Koepoortsweg 73 en strekte zich uit vanaf de rooilijn van de Koepoortsweg tot 21 meter richting het westen. Het oostelijke gedeelte van de werkput had een breedte (NZ) van circa 2,5 meter en het westelijke gedeelte een breedte van circa 5,5 meter. Het volledige zuidprofiel van de werkput is vastgelegd.

Deze werkput is aangelegd met het oog op de beantwoording van de eerste drie onderzoeksvragen.

Werkput 2 bevond zich achter het pand Koepoortsweg 73, en sloot aan de zuidkant aan op werkput 1. De werkput had een lengte (NZ) van circa 14,5 meter. Vlak 1 is aangelegd over een breedte (OW) van circa 5 meter. Alleen het westelijke gedeelte van de werkput is verdiept tot vlak 2. De breedte (OW) van dit tweede vlak was circa 1,5 meter. Het volledige westprofiel van de werkput is vastgelegd.

Deze werkput richtte zich op de beantwoording van onderzoeksvragen 2 en 5. Naar verwachting zou het meeste afval van de eigenaren van het buitenhuis zich in een zone vlak achter het huis bevinden. Tevens was dit de meest kansrijke zone om sporen aan te treffen die samenhangen met de inrichting van de tuin aangezien hier de minste beplanting uit recente tijd aanwezig was.

Werkput 3 is een smalle sleuf die aansluitend aan werkput 1 richting het westen is aangelegd. De werkput had een lengte (OW) van circa 27,5 meter en een breedte (NZ) van circa 1,5 meter. Het volledige noordprofiel van de werkput is vastgelegd. De werkput richtte zich met name op de beantwoording van onderzoeksvragen 5 en 6. Met name de opbouw van de diverse grondlagen richting de Tocht kon in deze werkput worden bestudeerd.

Afb.20 Aanleg westprofiel van werkput 2 achter het pand Koepoortsweg 73

Werkput 4 is geheel aan de westkant van het erf aangelegd, aan de kant van het water de Tocht. De werkput had een lengte (NZ) van ruim 7 meter en een breedte van circa 5,5 meter. Doel van deze werkput was de beantwoording van onderzoeksvragen 4 en 5. Op de locatie van

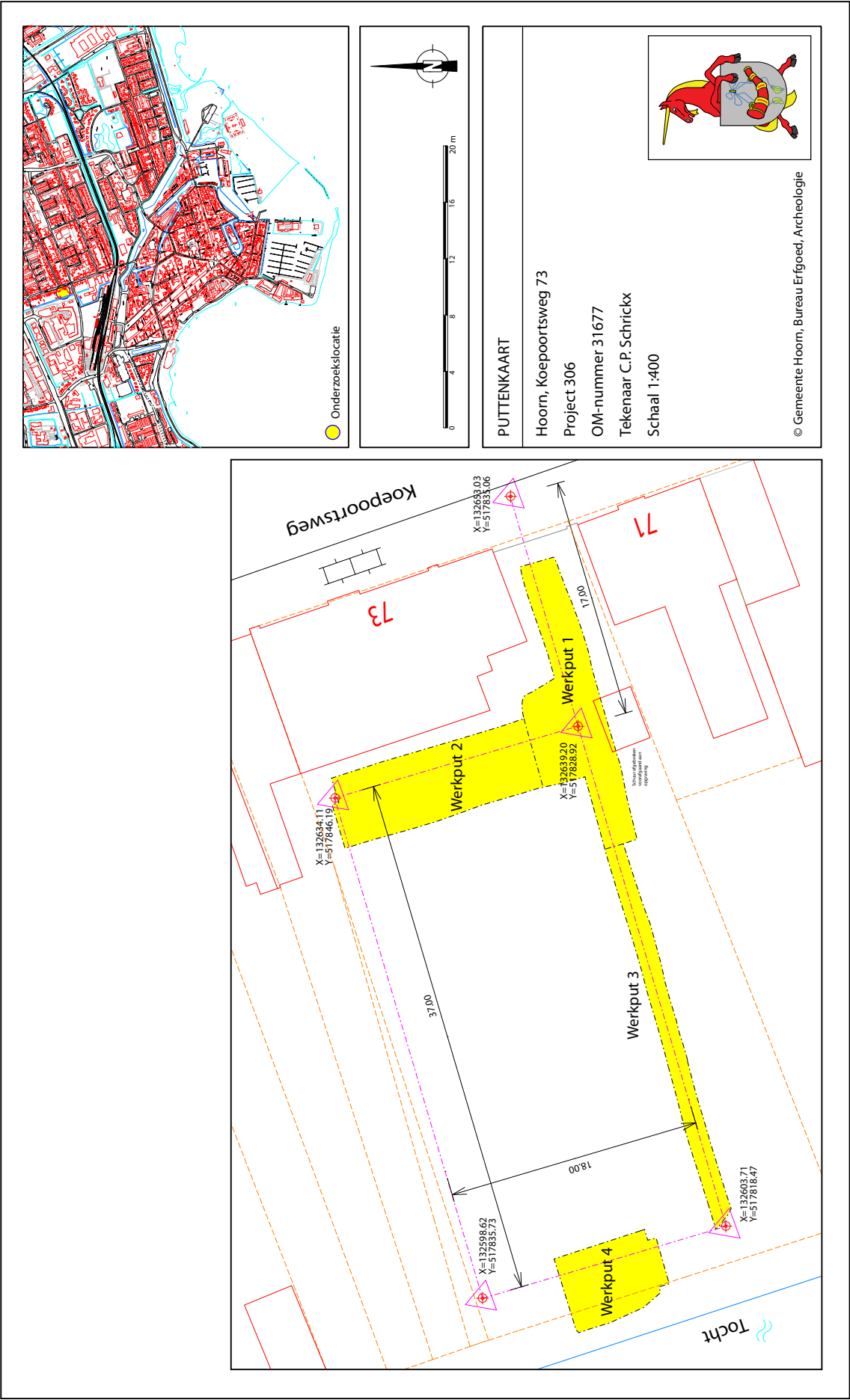
de werkput werd de theekoepel verwacht. Tevens bevonden zich op deze locatie vermoedelijk meerdere beschoeiingen van de Tocht.

Alle sporen zijn op tekening vastgelegd op schaal 1:20. Het vondstmateriaal is met de hand en voor zover mogelijk per spoor verzameld. De vlakken en stort zijn met een metaaldetector afgezocht.

Het onderzoek kende een aantal beperkingen. In de eerste plaats moest een vrije doorgang vanaf de Koepoortsweg naar het erf worden opengehouden. Hierdoor kon werkput 1 niet over de volledige breedte van het onbebouwde erf aan de Koepoortsweg worden aangelegd. De tuin kende een dichte begroeiing met bomen, struiken en planten. Enkele bomen vallen onder de categorie monumentale bomen. De werkputten moesten op ruime afstand van deze bomen worden aangelegd. Tot slot was het terrein slechts toegankelijk met een kleine graafmachine. Geheel op het achtererf aan de kant van de Tocht kon mede hierdoor en door het drangwater niet verder verdiept worden om de diverse beschoeiingen goed te bestuderen.

Bij de uitwerking is voor de determinatie van de keramiek gebruik gemaakt van het classificatiesysteem voor laat- en post-Middeleeuws aardewerk en glas. Het vondstmateriaal wordt vanwege de geringe hoeveelheid niet apart besproken, maar in de lopende tekst bij de bespreking van de sporen behandeld.

Het gravend onderzoek en de uitwerking zijn verricht volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.1 en het Kwaliteitshandboek Archeologie Hoorn, versie 2009.

4. Resultaten

4.1 Inleiding

De bij de opgraving aangetroffen sporen kunnen op basis van hun stratigrafie en op basis van de historische bronnen worden ingedeeld in vier fasen.

Fase 1: circa 1175 tot 1650. Fase 1 vangt aan met de ontginning van het veengebied en eindigt met de tot stand koming van het buitenhuis.

Fase 2: 1650 tot 1746. Fase 2 betreft alle sporen die samenhangen met het buitenhuis tot 1746, het jaar waarin Gerard van Hoolwerf het pand verwierf en grondig liet verbouwen.

Fase 3: 1746 tot 1878. Fase 3 betreft alle sporen die dateren vanaf de verbouw door Gerard van Hoolwerf tot de volgende grote verbouw in 1878.

Fase 4: 1878 tot 2008. Fase 4 vangt aan met de verbouw in 1878 en eindigt bij het jaar waarin de opgraving op het terrein plaatsvond.

4.2 Bodemopbouw

De bodemopbouw van het perceel kan worden afgeleid uit de vastgelegde profielen en coupes. In de meest complete verschijningsvorm kan deze opbouw als volgt worden omschreven:

Laag 1: natuurlijke ondergrond

De diepst aangetroffen laag is een natuurlijk afgezette zandige kleilaag die wordt gerekend tot het Laagpakket van Wormer van de Formatie van Naaldwijk. Deze kleilaag is afgezet in de periode 1800 tot 1200 v. Chr. De top van deze laag lag op een diepte van ongeveer 2,00 -NAP. De onderkant van de laag is niet vastgesteld. Plaatselijk bevond de top van de laag zich dieper als gevolg van latere ingravingen (sloten en kuilen) en vanwege de aanwezigheid van de oeverbedding van de Tocht.

Laag 2: restveen

Bovenop de natuurlijk afgezette kleilaag was op een deel van het terrein een veenlaag aanwezig. Deze laag was roodbruin van kleur, sterk veraard en compact van samenstelling, zoals gebruikelijk bij restveenpakketten. De laag had een dikte van 10 tot 20 cm en de top bevond zich op circa 1,80 -NAP. Deze laag wordt gerekend tot het Hollandveen laagpakket van de Formatie van Nieuwkoop. Dit veenpakket heeft zich ontwikkeld vanaf omstreeks 1200 v. Chr. tot het moment dat de ontginning van het gebied aanving. Op basis van archeologische gegevens kunnen we de ontginning waartoe het terrein aan de Koepoortsweg behoort, plaatsen omstreeks 1175. Een enkel Pingsdorf-fragmentje dat bij de opgraving als 'opspit' is aangetroffen, bevestigt deze datering.

Laag 3: opgebrachte lagen tot circa 1600

Ten tijde van het gebruik van het terrein voorafgaand aan de bebouwing zijn diverse grondlagen als aanplemping, demping of ophoging op het terrein gebracht. Van systematische ophoging is nog geen sprake.

Laag 4: opgebrachte lagen 1600-1650

Ten tijde van de eerste bebouwing op het terrein aan de kant van de Koepoortsweg weg het achtererf opgehoogd en afgevlakt. De lagen die hiermee samenhangen zijn over het hele terrein aangetroffen.

Laag 5: tuinaanleg 1650-1750

Op zeker moment is achter het huis een tuin aangelegd. Diverse zandige lagen en lagen met schelpgruis hangen hiermee samen en worden tot laag 5 gerekend: de 'Franse tuin'.

Laag 6: tuinaanleg 1750-1850

De oorspronkelijke tuinaanleg is omstreeks 1750 verlaten en de lagen die hiermee samenhangen zijn afgedekt met een opgebracht pakket voor een nieuwe tuinaanleg. Deze laag is over het hele terrein teruggevonden. Laag 6 behoort tot de 'Engelse tuin'.

Laag 7: tuingrond en bouwvoor 1850-2008

Over het volledige terrein was als bovenste laag een dikke laag aanwezig die deels opgebracht en deels natuurlijk gevormd is door compostering.

De diverse lagen zijn te koppelen aan de reeds genoemde gebruiksfasen. Laag 1,2 en 3 worden gerekend tot fase 1, laag 4 en 5 tot fase 2, laag 6 tot fase 3 en laag 7 tot fase 4. De diverse lagen zijn op de profieltekeningen terug te vinden.

4.3 Fase 1: 1175-1650

Tot fase 1 behoren de volgende sporen: een sloot in OW-richting (S20), een onregelmatig gevormde kuil (S21), een tweede sloot in OW-richting (S19) en vier opeenvolgende beschoeiingen (S33, S30, S31 en S26).

Sloten

Sloot S20 is vastgesteld in vlak 2 van werkput 2 en het westprofiel van werkput 2. De sloot was ingegraven vanaf de bovenkant van het restant Hollandveen op een niveau van 1,90 -NAP tot in de natuurlijke klei tot een niveau 2,60 -NAP. De sloot had een breedte van circa 1,60 meter. Geheel onderin bevond zich een laag riet die uit de gebruiksfase van de sloot dateert. De dempingslaag werd gevormd door een enigszins venige bruinigrijze klei, die tot fase 2 wordt gerekend (zie profieltekening). Uit de sloot is geen vondstmateriaal afkomstig.

Sloot S19 bevond zich ongeveer 10 meter zuidelijk van sloot S20, en was net als die sloot vanaf een niveau van 1,90 -NAP gegraven tot 2,50 -NAP. Binnen de vullingslagen van de sloot zijn twee fasen te onderscheiden. De sloot is opgevuld geraakt met venige klei en opnieuw uitgediept. De oorspronkelijke sloot had een breedte van 1,50 meter. In de onderste lagen bevond zich geen vondstmateriaal. Uit de lagen die samenhangen met de tweede fase van de sloot komen enkele scherven, waaronder een fragment van een bord van Weser-aardewerk (1575-1625). Deze lagen worden gerekend tot fase 2 (zie profieltekening).

Op het perceel tussen de sloten is een kuil met een onregelmatige vorm (S21) aangetroffen. De kuil had een maximale breedte van 2,80 meter. De lengte kon niet worden vastgesteld. Op basis van de stratigrafie wordt het spoor tot fase 1 gerekend. Onderin bevond zich rietveen wat erop wijst dat water in de kuil heeft gestaan. Het lijkt een ondiepe poel naast de sloot te zijn geweest. Hierin is geen vondstmateriaal aangetroffen.

Hoewel op archeologische gronden de datering van de sloten niet precies is te dateren, lijkt het op historische gronden aannemelijk dat dit correspondeert met de vermelding dat in 1598 tuinen aan de westzijde van de Koepoortsweg werden aangelegd. Mogelijk werd het gebied tussen de Koepoortsweg en de Tocht grootschalig aangepakt door de datering van oude sloten, het plaatsen van een beschoeiing langs de Tocht (zie onder) en de herinrichting van de percelen.

Beschoeiingen van de Tocht

Geheel aan de oostkant van werkput 2 kon een profiel door de oever van de Tocht worden aangelegd. Helaas kon het profiel door wateroverlast niet worden voortgezet richting het water. Ook de diepste lagen konden niet goed worden vastgelegd. De maximaal bereikte diepte was 3.20 -NAP. De oorspronkelijke bedding van de Tocht bleek veel breder te zijn geweest dan tegenwoordig het geval is. De lagen die de oeverzone vormden strekten zich ongeveer 18 meter naar het oosten uit vanaf de huidige walkant. Dikke lagen bruine venige klei vormden de oeverafzettingen. Deze doen sterk denken aan een natuurlijk gevormde oeverbedding. Het is uit de historische bronnen onbekend of de Tocht een natuurlijke veenrivier of een gegraven waterloop is. De archeologische sporen bieden geen uitsluitsel. Het is mogelijk dat de Tocht wel degelijk een gegraven water is en een natuurlijke oeverbedding heeft gevormd.

Op zeker moment werd de Tocht van een beschoeiing voorzien en de oever deels aangeplempt. Deze beschoeiing (S33) bevond zich op ongeveer tien meter afstand van de huidige walkant. Van deze beschoeiing resteerde slechts een paal, die niet geschikt was voor dendrochronologisch onderzoek. De bijbehorende planken waren sterk vergaan. Achter de beschoeiing waren diverse verspoelingslagen aanwezig waaruit blijkt dat de Tocht regelmatig buiten zijn oevers is getreden. Uit een enkel fragmentje aangetroffen keramiek blijkt dat dit in de 16de eeuw heeft plaatsgevonden.

Afb.21 Beschoeiing S30 met daarachter beschoeiing S31, gezien vanuit het westen.

In de loop van de 16de eeuw werd een nieuwe beschoeiing (S30) aangebracht. De Tocht werd op dat moment circa drie meter smaller. In het vlak werden twee palen, een verticaal in de grond geplaatste plank en drie boven elkaar geplaatste gepotdekselde planken aangetroffen (afb. 21). Een van de palen is bemonsterd. De bovenkant bevond zich op 2,18 -NAP en de paal had een lengte van 2,75 meter. De onderkant was tweezijdig aangepunt. De planken hadden een breedte van dertien centimeter. De strook tussen de oude en nieuwe beschoeiing was opgevuld met diverse kleilagen waarin zich een hoeveelheid keramiek uit de tweede helft van de 16de eeuw bevond. Op basis daarvan kan de beschoeiing gedateerd worden omstreeks 1600. Mogelijk correspondeert dit met de historische vermelding van de aanleg van de tuinen in 1598, zoals boven is beargumenteerd.

Niet lang daarna is wederom een nieuwe beschoeiing (S31) aangebracht, ditmaal op slechts een halve meter afstand van de oude beschoeiing (afb. 31). De tussenruimte werd opgevuld met afval met veel keramiek (V61). In het vlak werd van deze beschoeiing slechts een plank van tien centimeter breed teruggevonden, waarvan de bovenkant op 2,25 -NAP lag. De keramiek tussen de beide beschoeiingen dateert uit de periode 1550-1625. Gelijktijdig werd de oever opgehoogd met afval (V47). Hierop zijn de restanten van een straatje (S22) aangetroffen, bestaande uit brokken rode en gele bakstenen. Dit lag op ongeveer 1,80 -NAP.

In de eerste helft van de 17de eeuw werd de beschoeiing van de oever van de Tocht opnieuw richting het water verplaatst (S26). Enkele scherfjes van steengoed uit het Westerwald en enkele kleipijpen (V59) die tegen de beschoeiing aan de oostkant zijn aangetroffen, vormen de aanwijzingen voor de datering. Een van de kleipijpen is toe te schrijven aan de Hoornse pijpenmaker Pieter Gerridz. die actief was in de periode 1630 tot 1650 (afb. 24).

Afb.22 Fragment van een bord van Werra-aardewerk met het jaartal 16.... (V27), mogelijk gemaakt in Enkhuizen, uit de oeveraanplemping van de Tocht

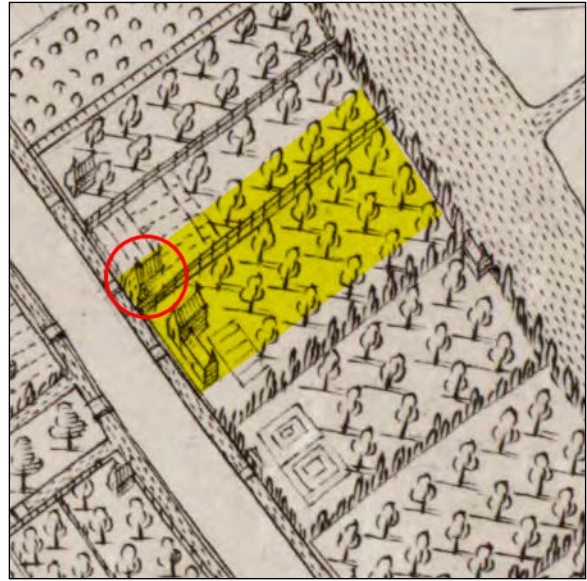
Afb.23 Fragment van een bord van Werra-aardewerk, met de afbeelding van een buste, 1580-1625 (V58)

Afb.24 Pijpenkop uit sliblaag ten oosten van beschoeiing S26, met het merk van de Hoornse pijpenmaker Pieter Gerridz., 1630-1650 (V59)

Bebouwing

Tijdens fase 1 ving de eerste bebouwing op het perceel aan. Op de kaart van Velius uit 1615 is te zien dat op perceel Koepoortsweg 73 een L-vormig gebouw is verschenen (afb. 25). Sporen hiervan bevinden zich onder het huidige pand en konden zodoende bij de opgraving niet worden onderzocht. Ten zuiden van het L-vormige bouwblok wordt op de kaart een open ruimte weergegeven en daar weer ten zuiden van een gebouw dat met de nokrichting haaks op de Koepoortsweg staat (binnen de rode cirkel op afb. 25). De achtergevel (S16) van dit laatste pand is op het perceel Koepoortsweg 73A aangetroffen (afb. 26). Het betrof een steens muur van in totaal tien lagen bakstenen met drie vertandingen. De muur was gebouwd op een plank die op liggende balken geplaatst was. Het baksteenformaat van 18 x 8,5 x 4,5 centimeter wijst op een datering van de muur in de (vroeg) 17de eeuw. Overige sporen van de eerste bouwphase van dit oudste huis zijn niet aangetroffen. Aanvankelijk liep een sloot aan de voorzijde van de huizen langs de Koepoortsweg. De huizen waren via eenvoudige bruggetjes over deze sloot te bereiken, zoals op de kaart van Velius is

Afb.25 Kaart van Velius uit 1615 met in geel de reconstructie van het huidige perceel Koepoortsweg 73 en binnen de rode cirkel het gebouw waarvan bij de opgraving de achtermuur is aangetroffen.

Afb.26 Muur S16 gefundeerd op planken en balken, gezien vanuit het oosten

te zien. In 1628 werd besloten deze sloot te dempen om de Koepoortsweg breder te maken. De bronnen vermelden dat hiervoor diverse huizen werden afgebroken om naar achteren te worden verplaatst. Dit lijkt bij het pand 73A niet het geval te zijn.

4.4 Fase 2: 1650-1746

Tot fase 2 behoren de volgende sporen: een tuinpad van schelpgruis in OW-richting en aansluitend daarop een tuinpad in NZ-richting, een beschoeiing die al tijdens fase 1 aanwezig was, en een drietal muren van een gebouw op perceel 73A. Als einddatering voor fase 2 is het jaar 1746 gekozen, omdat in dat jaar het perceel in handen kwam van Gerard van Hoolwerf die het pand vervolgens grondig liet verbouwen. Uit de boedelinventaris van de bewoner voor hem blijkt dat het pand voor 1746 al hetzelfde grondplan had als ten tijde van Van Hoolwerf het geval. Wanneer dit pand is gebouwd (gezien het grote verschil in grondplan met de weergave op de kaart van Velius uit 1615 lijkt volledige nieuwbouw aannemelijk) is niet bekend. Schaars vondstmateriaal op het niveau van de aangetroffen tuinaanleg lijkt te wijzen op een datering omstreeks 1650. Om deze reden is het jaar 1650 als begindatering van fase 2 aangehouden.

Paden van schelpgruis

In werkput 2 zijn in het vlak banen met schelpgruis waargenomen die de restanten van de 17de-eeuwse tuinaanleg vormen (afb. 28). Het zijn de paden waarbinnen de tuinvakken lagen. Vanuit het midden van het huis liep een pad (S13) met een breedte van 2 meter richting de Tocht. Haaks hierop liep een tweede pad (S12) waarvan de

Afb.27 Fragment van een kom van majolica uit Montelupo (Italië), 1560-1600 (V08), gevonden in het vlak naast de paden van schelpgruis

Afb.28 Tuinpad S12 is in het opgravingsvlak van werkput 2 zichtbaar als een baan met schelpgruis (achter de jalon), gezien vanuit het westen.

breedte niet kon worden vastgesteld. Het oostprofiel van werkput 2 doorsnijdt dit pad in de lengterichting. Het niveau waarop de schelpgruisbanen zijn vastgesteld lag globaal op 1,20 -NAP. Precies midden op het kruispunt van S12 en S13 was een ronde ingraving aanwezig (S14). Mogelijk markeert dit de plaats van een tuinornament (zonnewijzer o.i.d.). Het bijbehorende vondstmateriaal dateert uit de periode 1550-1650.

Ondanks dat maar een beperkt gedeelte van het totale terrein archeologisch kon worden onderzocht, kan toch de volledige tuinaanleg achterhaald worden. In het noordprofiel van werkput 3 tekenden zich op regelmatige afstanden concentraties met schelpgruis af die als paden haaks op de hoofdas (S13) geïnterpreteerd kunnen worden. Op negen meter afstand van S12 lag pad 2, elf meter verder pad 3 en wederom elf meter verder pad 4. De precieze breedte van de zijpaden kan uit het profiel niet worden afgeleid omdat de paden precies ter hoogte van het profiel in het vlak verdwenen. In het corresponderende zuidprofiel waren de paden niet aanwezig. Vandaar dat de paden ook niet op de vlaktekening zichtbaar zijn.

Op basis van bovenstaande gegevens laat de tuin zich als volgt reconstrueren. De tuin bestond uit acht vakken: vier vakken aan weerszijden van een hoofdpad. Het hoofdpad liep als centrale as door de tuin richting het water. De vier vakken die het meest richting het water gelegen waren, waren precies vierkant van vorm (elf meter vanuit het midden van de paden). De vier andere vakken waren rechthoekig van vorm: negen bij elf meter. Vanwege de symmetrie valt met zekerheid te zeggen dat perceel Koepoortsweg 75 op het moment van de aanleg van deze geometrische tuin ('Franse stijl') bij perceel Koepoortsweg 73 behoorde.

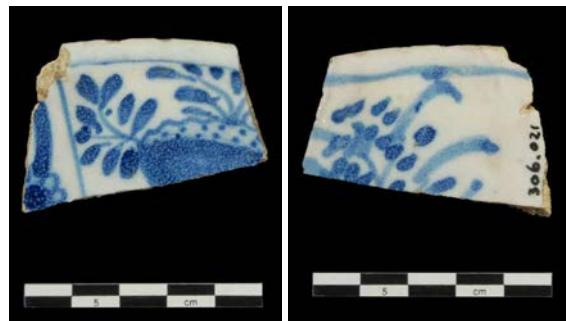
De tuinaanleg laat zich archeologisch moeilijk nauwkeurig dateren door het ontbreken van goed dateerbaar vondstmateriaal. De weinige scherven uit de ophogingslaag die voorafgaand aan de tuinaanleg is opgebracht om het terrein te egaliseren, wijzen op een datering omstreeks 1650.

Gebouwen

Het is niet zeker of perceel Koepoortsweg 73A op moment van de tuinaanleg bij het totale grondbezit van de bewoner van Koepoortsweg 73 behoorde. Het gegeven dat perceel 73A niet is meegenomen in de totale tuinaanleg lijkt erop te wijzen dat dit niet het geval was. Het is echter ook mogelijk dat het erf van 73A een andere functie dan tuin had. Zeker is dat het bij het totale grondbezit in 1746 behoorde.

Op perceel 73A zijn aan de kant van de Koepoortsweg diverse sporen aangetroffen die samenhangen met een gebouw dat op het perceel heeft gestaan. Het huis dat tijdens fase 1 is gebouwd, werd op zeker moment afgebroken en een nieuw huis verscheen. Bij dit nieuwe gebouw lag de achtergevel precies op één lijn met de achtergevels van 73B en 73C.

Pal ten westen van de oude muur S16 werd een nieuwe muur S04 op een hoger niveau gemetseld. De nieuwe muur had slechts

Afb.29 Voor- en achterzijde van een scherv van een bord van Portugese faience, 1625-1650 (V021)

Afb.30 Twee scherven van Portugese faience, 1625-1650 (V14) uit de ophogingslaag tussen S18 en S03

Afb.33 Muur S04, kijkend richting de Koepoortsweg.

Afb.34 Fundering van schouw S03 in het pand Koepoortsweg 73A.

een brede getrapte (vier vertandingen) fundering. Op basis van het baksteenformaat van 18 x 9 x 3,5 centimeter kan ook deze muur in de 17de eeuw worden geplaatst. Wellicht is het nieuwe gebouw gelijktijdig met de nieuwe tuinaanleg van omstreeks 1650 gerealiseerd.

Evenwijdig aan de muur was een halfsteens muur (S18) van slechts drie lagen bakstenen (19,5 x 9 x 4) aanwezig die tot de binnenindeling van het huis heeft behoord. Vlak achter het zuidprofiel maakte de muur een hoek richting de Koepoortsweg. Rondom het fundamentje is wat scherfmateriaal aangetroffen, waaronder een fragment van een bord van Portugese faïence uit het tweede kwart van de 17de eeuw, waaruit blijkt dat het fundament inderdaad bij fase 2 thuis hoort. Vermoedelijk werd deze binnenmuur of -wand nog gedurende fase 2 afgebroken om plaats te maken voor de fundering van een schouw (S03). Deze is weergegeven op de kaart van fase 3.

Een derde muur (S17), die net als muur S18 evenwijdig aan muur S04 liep, heeft mogelijk deel uitgemaakt van een aanbouw aan het huis. Van deze muur resteerden vijf lagen bakstenen (18 x 9 x 4). Het is niet zeker of deze muur uit fase 2 of 3 dateert.

Afb.31 Tabakspijp van grove kwaliteit, gevonden bij fundering schouw (V14), 1650-1675

Afb.32 Schotel van porselein, 1675-1725 (V23), een van de weinige vondsten van de omvangrijke hoeveelheid porselein die in het huis te pronk heeft gestaan.

4.5 Fase 3: 1746-1878

Het jaar 1746 markeert een belangrijk moment in de geschiedenis van het buitenhuis en bijbehorende tuin. Het pand kwam in handen van Gerard van Hoolwerf die een van de rijkste personen in de stad was in zijn tijd. Geheel achterop het terrein aan de oever van de Tocht verscheen in deze periode een theekoepel. Bij de opgraving zijn de overblijfselen hiervan teruggevonden op basis waarvan de theekoepel gelokaliseerd en globaal gereconstrueerd kan worden. Als einddatering voor fase 3 wordt het jaar 1878 aangehouden, in welk jaar het pand werd uitgebreid met een grote aanbouw. Het pand had zijn functie als buitenhuis inmiddels verloren en was een woonhuis aan de Koepoortsweg geworden.

Theekoepel

De sporen van de theekoepel zijn aangetroffen in werkput 4 aan de oever van de Tocht. Aan de tuinkant was de koepel voorzien van een bakstenen fundering van 5,50 meter lengte en maximaal 0,50 meter breedte (S23). De muur bestond maximaal uit zes lagen bakstenen van divers formaat. In het fundament waren zowel 'grote' bakstenen van 24 x 12 x 5,5 cm als 'kleine' bakstenen van 17 x 8,5 x 4 cm verwerkt. Dit wijst op hergebruik waardoor op basis van de bakstenen geen goede datering aan de theekoepel kan worden toegekend. Het fundament maakte aan beide uiteinden een haakse hoek richting het water (S24 en S25), maar het is niet aannemelijk dat ook de zijgevels een volledig bakstenen fundament hebben gehad.

De gevel aan de kant van de Tocht stond gefundeerd op palen in het water (S28). De beschoeiing van de Tocht bevond zich tijdens het bestaan van het theehuis ongeveer vier meter meer tuinwaarts dan nu het geval is (S26). Deze was verstevigd met eikenhouten palen (S27).

Het is onbekend wanneer de theekoepel is gebouwd. Zeker is dat de bouw niet gelijktijdig heeft plaatsgevonden met de aanleg van de geometrische tuin met paden van schelpgruis uit fase 2. De theekoepel staat niet in het midden van het 17de-eeuwse perceel (en dus in het verlengde van het hoofdpad), maar is in het midden van het inmiddels groter geworden perceel gebouwd. Zowel perceel 73A (zie fase 2) als 77 is vóór 1746 aan het perceel toegevoegd. De uitbreiding met 77 heeft mogelijk plaatsgevonden tussen 1733 en 1746. In het verpondingsregister van 1733 wordt het bezit namelijk omschreven als een 'woonhuijs' en een ten noorden daarvan gelegen 'tuijnhuijs' (=75).¹¹ Van meer (tuin)huizen (m.a.w. 77) is geen sprake. In het testament uit 1746 wordt geen theekoepel genoemd. Om die reden gaan kan er vooralsnog vanuit worden gegaan dat de theekoepel in of niet lang na 1746 is gebouwd.

Tussen het afbraakpuin van de theekoepel zijn diverse dikwandige fragmenten met florale motieven gevonden (afb. 35). Tijdens de opgraving werd gedacht aan fragmenten van tuinvazen van terracotta. Bij de uitwerking bleek het te gaan om ornamenten van cementsteen.¹² Omstreeks 1800 was in Engeland het portlandcement ontwikkeld. Dit was een harde specie die werd gebruikt om te metselen (o.a. waterkelders) en te pleisteren. Rond 1840 begon men in Engeland ook architectonische onderdelen en tuinsieraden te gieten. Deze techniek werd al snel in Nederland

Afb.33 Vrijleggen van de muur van de theekoepel

Afb.34 De palen van de theekoepel in de natte oever van de Tocht

11 Overigens wordt 73A ook niet genoemd.

12 Stokroos 1985.

Afb.35 Ornamenten van cementsteen, 1850-1900, gevonden tussen het afbraakpuin van de theekoepel

overgenomen. Hiervoor werd een speciaal soort snel verstenend cement gebruikt. We spreken in dat geval over cementsteen. Het hoogtepunt van de toepassing lag in de periode 1860-1880. De vorm van de bij de opgraving aangetroffen fragmenten biedt niet voldoende zekerheid voor het vaststellen van het soort ornament. Het lijkt te gaan om een soort deur- of schouwpilasters met een repeterend patroon.

Tuinaanleg

De 17de-eeuwse tuinaanleg (zie fase 2) werd deels gehandhaafd. Een monumentale walnotenboom die nog altijd in de tuin staat, is ongeveer 150 jaar oud (ca. 1850) en staat precies middenin een 17de-eeuws tuinvak. Een andere monumentale boom, een bruine beuk, heeft een geschatte leeftijd van 250 jaar (ca. 1750). De boom staat precies middenin een van de paden van de 17de-eeuwse tuinaanleg. Het lijkt erop dat de indeling van de tuin direct achter het huis wel is gewijzigd, zoals ook de plattegrond van Doesjan uit 1794 lijkt te suggereren (afb. 16). We zien op deze kaart aan de kant van de Tocht vier tuinvakken en achter het huis geen tuinvakken maar enkele ogenschijnlijk willekeurig geplaatste bomen.

Afb.36 Twee fragmentarisch bewaard gebleven kelkglazen met luchtspiraal in stam, 1700-1750 (V25 en V58), en een fragment van een kelkglas met radgraving (V25), 18de eeuw, gevonden in het afval in de oeverophogingen

Bebouwing

Gedurende een eeuw vanaf 1746 lijkt weinig veranderd te zijn aan de indeling en inrichting van het huis en de bijbehorende tuin. Uit het oudste kadastrale register uit 1832 blijkt dat het huis een oppervlakte had van 178 m². Dit komt precies overeen met de oppervlakte van de panden Koepoortsweg 73(A, B en C) 75 en 77. De theekoepel heeft volgens dit register een oppervlakte van 22 m². Ook dit klopt precies met de oppervlakte zoals archeologisch is vastgesteld. De tuin had een oppervlakte van 1440 m². Uit historische gegevens uit het derde kwart van de 19de eeuw blijkt dat het perceel verder is uitgebreid tot een maximale oppervlakte van 2145 m², door toevoeging van de percelen Koepoortsweg 79 en 81.

Archeologisch zijn in deze periode geen wijzigingen traceerbaar aan het pand op perceel 73A. Een ronde waterput S01 achter het pand dateert vermoedelijk uit de 18de eeuw. In later tijd is de put voorzien van een vierkante opbouw. Omstreeks 1850 werd een ondiepe waterkelder ten oosten van de waterput gebouwd (S02). De kelder had een merkwaardig druppelvormig uiterlijk en was slechts 0.60 meter diep. De muren waren opgebouwd uit gele bakstenen van 18 x 8 x 3,5 centimeter. De bodem was afgesmeerd met trasspecie. Vermoedelijk diende de waterkelder voor de opvang van het regenwater van het dak van het pand. Na afbraak van dit pand, is de waterkelder buiten gebruik gesteld.

Afb.37 Zalfpot van Nederlandse faience, 1675-1750 (V05), gevonden ter hoogte van de 18de-eeuwse tuinophogingen

Afb.38 Bord van Nederlandse faience met blauwe beschildering van een fruitmand en bloemmotieven, 1700-1750, gevonden in het afval van de oeverophogingen

4.6 Fase 4: 1878-2008

In 1878 (kadastraal dienstjaar) werd het pand Koepoortsweg 73 (deel C) uitgebreid met een aanbouw achter het huis. Het huis ten zuiden (deel A) werd vermoedelijk afgebroken in 1895 (kadastraal dienstjaar). De theekoepel komt in de kadastrale registers voor tot in het begin van de 20ste eeuw. Waarschijnlijk is deze omstreeks 1915 afgebroken.

Het perceel kreeg eind 19de eeuw door verkoop van de percelen aan de noordkant de omvang zoals die het tegenwoordig nog heeft. De bruine beuk die aanvankelijk in de tuin stond, kwam hierdoor precies op de erfgrens tussen Koepoortsweg 73 en 75 te staan. De 18de-eeuwse tuinaanleg is in deze periode volledig verdwenen.

Als einddatering van fase 4 wordt het jaar 2008 aangehouden. De restauratie van het pand en de nieuwbouw op het perceel in 2009 vormen het begin van een nieuwe gebruiksfase.

Afb.39 Waterkelder S02, gezien vanuit het zuiden

Beschoeiing van de Tocht

Archeologisch zijn weinig nieuwe sporen uit deze fase teruggevonden. Tussen de palen van de theekoepel die in het water stonden, is veel afval aangetroffen dat dateert uit het laatste kwart van de 19de en eerste kwart van de 20ste eeuw. Hieronder bevonden zich veel scherven van glazen flessen. Weinig fantasie is nodig om de bewoners in de theekoepel te zien zitten met een glas wijn in de hand. De lege flessen wierpen ze in het water van de Tocht.

Afb.40 Stremsepotje van steengoed, uit de oeveraanplemping na afbraak van het theehuis

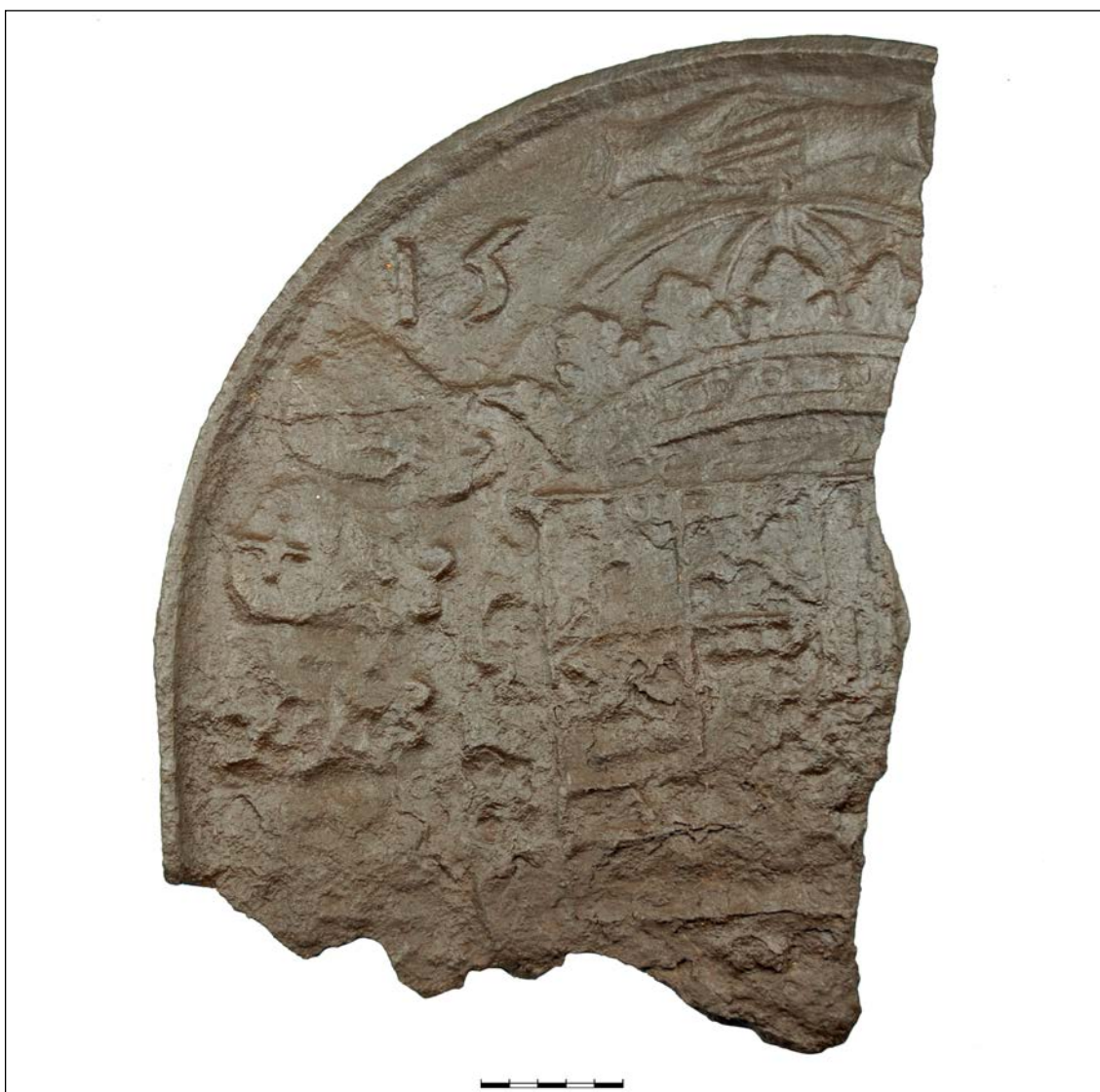
Afb.41 Een van de vele flessen die gevonden zijn tussen de palen van het theehuis, ca. 1900 (V44)

Na afbraak van het theehuis werd een nieuwe beschoeiing aangebracht. De palen van de eens in het water uitgebouwde theekoepel verdwenen hierdoor onder de tuingrond. Nog weer later is ook deze nieuwe beschoeiing buiten gebruik gesteld en kwam de walkant op de huidige plek te liggen. Een opvallende vondst uit deze laatste walkant is een fragment van een gietijzeren haardplaat uit de 16de eeuw. Centraal staat het wapen van Karel V. Rondom de centrale voorstelling zijn kleinere wapenschildjes afgebeeld met de wapens van de Verenigde Provinciën. Herkenbaar zijn het wapen van het Prinsdom Utrecht, het Graafschap Zutphen en

de Heerlijkheid Friesland. Rondom het wapen van Karel V is vermoedelijk de keten van het Gulden Vlies weergegeven, maar de haardplaat is te aangetast om dat met zekerheid vast te stellen. Herkenbaar zijn verder de eerste twee cijfers 15 van een jaartal. Geheel bovenaan zijn tot slot twee in elkaar grijpende handen afgebeeld. Dit symboliseert de gelofte van echtelieden om hun verdere leven met elkaar te verbinden en is een kenmerkend motief op huwelijksgeschenken, vaak in combinatie met een vlamvend hart.¹³ Het is helaas onbekend waar de haardplaat vandaan komt. Het is mogelijk dat het een oude haardplaat was die in het buitenhuis of het bijbehorende theehuis stond, maar het kan ook meegekomen zijn met aangevoerde grond van elders.

Bebouwing

Ten oosten van de waterkelder functioneerde nog altijd waterput S01. Deze werd in deze periode voorzien van een nieuwe vierkant opgemetselde bovenkant. In de put werd regenwater van het pand Koepoortsweg 73B opgevangen. Ten tijde van de opgraving was de put nog altijd in functie.

Afb.42 Fragment van een haardplaat met het wapen van Karel V en rondom de wapens van de Verenigde Provinciën, 16de eeuw. Gevonden tussen beschoeiing S26 en S29.

13 Ostkamp 2004, 117.

5 Synthese en conclusies

In het hoofdstuk over de resultaten van de opgraving zijn de sporen per fase besproken. De indeling in fasen is tot stand gekomen op basis van de aangetroffen sporen, hun onderlinge samenhang en de historische bronnen. De kaarten in de bijlagen geven de sporen per fase weer. Geen enkele kaart is een statisch moment in de geschiedenis. Per fase vonden ontwikkelingen plaats. Om deze ontwikkelingen duidelijk te maken, worden in dit hoofdstuk de aangetroffen sporen per thema geanalyseerd. Voor gedetailleerde beschrijving (afmetingen, NAP-maten, baksteenformaten etc.) wordt verwezen naar hoofdstuk 4 en de bijlagen. De thema's die in dit hoofdstuk aan de orde komen zijn: het buitenhuis, de theekoepel en de tuin.

Het buitenhuis

Het buitenhuis Koepoortsweg 73 dateert van oorsprong uit de 17de eeuw. De precieze datering is moeilijk te achterhalen. Op de kaart van Velius uit 1615 wordt nog een L-vormig bouwblok weergegeven dat vermoedelijk is afgebroken om plaats te maken voor het buitenhuis. De tuin die op het perceel achter het buitenhuis is vormgegeven, kan op archeologische gronden globaal omstreeks 1650 gedateerd worden. In die periode werd het buitenhuis gevormd door een centraal hoofdgebouw met aan weerszijden (73B en 75) lagere bijgebouwen. Deze opzet doet sterk denken aan een ander buitenhuis dat aan de Koepoortsweg heeft gestaan: Koepoortsweg 35 (afgebroken in 1931; afb. 43). Geleidelijk werd het complex verder uitgebreid met de belendende percelen 73A, 77, 79 en 81, waardoor het complex halverwege de 19de eeuw in totaal 2145 m² zou beslaan. Door verkoop en afbraak resteert nu nog 'slechts' het hoofdgebouw op perceel 73C en het lagere bijgebouw ter linkerzijde op perceel 73B. Het jaar 1746 vormt een belangrijk moment in de geschiedenis van het pand. Het buitenhuis werd in dat jaar verworven door Gerard van Hoolwerf die het vervolgens liet verbouwen. Het hoofdgebouw is eind 19de eeuw aan de achterkant uitgebreid met een aanbouw.

Afb.43 Koepoortsweg 35 voor de sloop in 1931. Het complex is vergelijkbaar met Koepoortsweg 73: een hoofdgebouw met aan weerszijden kleine bijgebouwen.

Archeologisch zijn geen sporen aangetroffen die in direct verband te brengen zijn met het eigenlijke buitenhuis. Wel zijn sporen van het huis op perceel 73A teruggevonden. Dit huis blijkt uit de vroege 17de eeuw te dateren en in de tweede helft van de 17de eeuw bij het buitenhuis gevoegd en volledig herbouwd te zijn. Muren, een fundering van een schouw, een ronde waterput en een ondiepe waterkelder vormden de overblijfselen van dit huis.

De theekoepel

Bij aanvang van het onderzoek was veel onduidelijk over de historisch bekende theekoepel die op het perceel aan de oever van de Tocht heeft gestaan. Op de kaart van Doesjan uit 1794 wordt de theekoepel als een zes- of achtkantig gebouwtje met koepel weergegeven. Op de kadasterkaart van 1823 is het een vierkant gebouw en op de kadasterkaart van 1897 een rechthoekig gebouw. Als we de laatste twee kaarten over elkaar heen plotten, liggen de theekoepels niet op dezelfde locatie. Kortom: we hebben drie kaarten waarop de theekoepel is te zien en deze geven drie verschillende weergaven.

De theekoepel is bij de opgraving teruggevonden. Zoals beschreven in hoofdstuk vier had de koepel een rechthoekig grondplan van 5,50 meter bij 4,00 meter. Dit levert een oppervlakte van 22 m² op. Deze oppervlakte komt exact overeen met de oppervlakte zoals die in de kadstrale registers uit de 19de eeuw wordt genoemd. Aan de tuinkant had de koepel een stenen fundering; aan de waterkant stond het gebouw gefundeerd op palen in het water.

De theekoepel stond niet in het verlengde van de hoofdas van de tuin, maar iets zuidelijk daarvan. De koepel dateert niet gelijktijdig met de strak classicistische tuin uit de 17de eeuw, maar is vermoedelijk in of niet lang na 1746 gebouwd. De geometrische tuinstijl was op dat moment uit de mode geraakt en een meer natuurlijke tuin in de Engelse landschapsstijl werd vormgegeven. Inmiddels waren ook de percelen 73A en 77 aan het totale grondbezit van het buitenhuis toegevoegd. De theekoepel werd in het midden van dit grotere perceel gebouwd en stond daardoor niet precies in het verlengde van het hoofdpad.

De oudste theekoepels werden in Nederland in de 17de eeuw gebouwd.¹⁴ Ze kwamen voort uit lustprieëlen en muurpaviljoens die al in de 16de eeuw in kasteeltuinen voorkwamen. In de 17de eeuw werd het toenemend gebruikelijk onder de gegoede burgerij buitenhuizen te laten bouwen. De tuinen werden op kleine schaal gekopieerd van de grote adellijke tuinen. Het buitenhuis met tuin vormde een manier om uiting te geven aan hun welvaart. De theekoepel werd een onmisbaar element in deze tuin. De naam theekoepel dekt eigenlijk niet geheel de lading. Vanaf de tweede helft van de 17de eeuw werd het drinken van thee populair. De koepel vormde in de zomer bij uitstek de plek voor een theekrans met een fraai porseleinen servies. De theekoepel

Afb.44 Gravure van Jan Luyken getiteld "Het thee- en koffy-gereedschap", uitgegeven in *Het Leerzaam Huisraad* uit 1711. In de 18de eeuw werd het drinken van thee en koffie populair.

14 Van den Berg e.a. 1980; Meulenkamp 1995.

had echter ook andere functies. Het gebouw bood beschutting bij warm weer, was een uitkijkpunt over het water en een plek om onder het genot van een glas wijn en een tabakspijp zakelijke besprekingen te voeren. De theekoepel is ook onder andere namen bekend: speelhuis, tuinhuis, prieel, paviljoen of lusthuis.

Over het bovengrondse uiterlijk van de theekoepel kunnen slechts voorzichtig uitspraken gedaan worden. De stenen fundering aan de tuinkant is dusdanig uitgevoerd dat het vrijwel zeker is dat het gebouw aan die kant een stenen gevel heeft gehad. De zijgevels en de gevel aan de waterkant waren vermoedelijk van hout. Kenmerkend voor theekoepels is de aanwezigheid van veel vensters. De vensters zaten meestal vrij hoog zodat de mensen in de koepel goed over het water konden uitkijken zonder zelf gezien te worden. Het dak was meestal koepel- of uivormig, maar ook zadeldaken komen voor. Doesjan geeft op zijn kaart uit 1794 twee soorten theekoepels langs de Tocht weer: zes- of achthoekige gebouwen met koepel en rechthoekige gebouwen met zadeldak. De bij de opgraving aangetroffen theekoepel heeft een rechthoekig grondplan en het lijkt daarom het meest aannemelijk dat het een zadeldak heeft gehad. Theekoepels

Afb. 45 De enige nog bestaande theekoepel in Hoorn, aan de Draafsingel vlakbij de Koepoortsbrug

Afb. 46 Ingekleurde prentbriefkaart met enkele houten theehuizen langs de Tocht, omstreeks 1900. De theekoepel van Koepoortsweg 73 is op deze foto niet te zien.

waren erg onderhouds-gevoelig waardoor van de oorspronkelijke vormgeving in de loop der tijd vaak weinig overbleef. De foto's die bekend zijn van de laatste theekoepels aan de Tocht getuigen hiervan. De ooit fraai vormgegeven koepels waren rond 1900 eenvoudige houten schuren geworden (afb. 46). Vermoedelijk was dit ook het geval bij de theekoe-
pel van Koepoortsweg 73. Halverwege de 19de eeuw

Afb.47 In Edam staan nog enkele theekoepels aan de Lingerzijde. Ze geven een indruk hoe het er in de 18de en 19de eeuw langs het water de Tocht in Hoorn heeft uitgezien.

was de inrichting al weinig luxueus. Uit de boedelinventaris die in 1854 werd opgesteld, blijkt dat in het gebouw slechts twee geverfde tafels van een gulden vijftig cent en een oude tuinbank met vloermat van vijftig cent stonden. De theekoe-
pel als lustprieel was in die tijd volledig passé. Uiteindelijk zouden alle koepels in Hoorn verdwijnen, met uitzondering van een kleine koepel die nog altijd aan de Draafsingel vlakbij de Koepoortsbrug staat, hoewel ook aan dit gebouwtje vermoedelijk weinig origineel is (afb. 45). In Edam zijn wel nog enkele theekoe-
pels aan het water van de Lingerzijde bewaard gebleven (afb. 47). Deze geven een beetje een indruk hoe het er in de 18de en 19de eeuw aan het water van de Tocht achter de Koepoortsweg uit heeft gezien. Het precieze jaar waarin de theekoe-
pel van Koepoortsweg 73 is afgebroken, is niet bekend. Het lijkt erop dat dit pas om-
streeks 1915 is gebeurd.

De tuin

Een verrassend resultaat van de opgraving is dat de volledige 17de-eeuwse tuinaanleg gereconstrueerd kan worden. Op de kaart van fase 2 in de bijlagen is het grondplan te zien. De tuin was in streng geometrische tuinstijl vormgegeven, zoals gebruikelijk in de periode tussen 1600 en 1750. Deze stijl was geïnspireerd op tuinen in Frankrijk en Italië. In de literatuur worden verschillende benamingen en periodenindelingen voor de verschillende tuinstijlen gehanteerd. Gesproken wordt vaak over de (Hollands of Frans) classicistische tuinstijl of de Vlaams/
Hollandse renaissancestijl. Het ontwerp zoals aan de Koepoortsweg is toegepast, is met name kenmerkend voor de periode 1620-1680: een rechthoekige omsloten tuin, verdeeld in twee gelijke delen met een as

*Afb.48 De monumentale bruine beuk is in de 18de eeuw in de tuin aangeplant, maar staat nu op de erf-
grens tussen Koepoortsweg 73 en 75*

loodrecht op het midden van het huis, en de twee delen verdeeld in vierkante of rechthoekige tuinvakken. De paden in de tuin waren verhard met schelpgruis.

Omstreeks 1750 kwam de (Engelse) landschapsstijl in de mode. Bestaande tuinen werden vaak heringericht in meer natuurlijke vormen. Dit is ook bij de tuin aan de Koepoortsweg gebeurd. De achterste tuinvakken bleven gehandhaafd, maar de voorste tuinvakken maakten plaats voor een tuininrichting met ogenschijnlijk willekeurig aangeplante bomen. De bruine beuk in de tuin vormt hier een overblijfsel van (afb. 48). Deze moet omtreeks 1750 zijn aangeplant en staat precies middenin een 17de-eeuws tuinpad. De bijbehorende slingerende paden van de nieuwe tuinaanleg zijn niet teruggevonden. Mogelijk zijn nieuwe paden met fijn grind aangelegd, zoals is aangetroffen in de doorsnede door de twee achterste dwarspaden. Deze tuinaanleg is tot ver in de 19de eeuw gehandhaafd. Een monumentale walnotenboom die omstreeks 1850 is aangeplant, staat precies middenin een van de van oorsprong 17de-eeuwse tuinvakken.

Vermoedelijk is de nieuwe tuinaanleg tot stand gekomen in 1746, toen Gerard van Hoolwerf het pand verwierf en liet verbouwen. Waarschijnlijk is in dat jaar ook de hier boven besproken theekoepel aan de tuin toegevoegd.

In de tweede helft van de 19de en 20ste eeuw is de tuinaanleg verdwenen onder een dik pakket tuingrond.

Afb.49 Overzicht over de tuin voorafgaand aan de restauratie en nieuwbouw, kijkend richting de achtergevel van Koepoortsweg 73. Rechts de monumentale walnotenboom (ca. 150 jaar oud) en links de monumentale bruine beuk (ca. 250 jaar oud).

6 Beantwoording onderzoeksvragen

In het Programma van Eisen is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd die in hoofdstuk 3 van deze rapportage nader zijn uitgewerkt. Deze rapportage tracht antwoord op deze vragen te geven.

Was het perceel vanaf de vroege 17de eeuw bebouwd zoals uit het historisch onderzoek naar voren komt?

Het is archeologisch niet aantoonbaar dat perceel Koepoortsweg 73B/73C vanaf de vroege 17de eeuw bebouwd was. De sporen die daarmee samenhangen, bevinden zich onder de huidige bebouwing. Indirect wijst de demping van twee sloten die over het terrein liepen wel op activiteiten op het perceel. De demping heeft omstreeks 1600 plaatsgevonden. Dit lijkt te corresponderen met de historische vermelding dat in 1598 tuinen aan de westzijde van de Koepoortsweg werden aangelegd. In de tweede helft van de 16de eeuw en eerste helft van de 17de eeuw werden ook diverse opeenvolgende beschoeiingen langs de Tocht gemaakt, waaruit eveneens een intensivering van het gebruik van het perceel blijkt.

Perceel Koepoortsweg 73A was met zekerheid wel bebouwd vanaf de vroege 17de eeuw. De achtermuur van een huis is aangetroffen. Dit spoor kan op basis van omringend vondstmateriaal en het baksteenformaat in de eerste helft van de 17de eeuw worden gedateerd. Vermoedelijk betreft het een pand dat op de kaart van Velius uit 1615 staat weergegeven.

We kunnen dus stellen dat het beeld dat uit de historische bronnen naar voren komt dat de Koepoortsweg vanaf omstreeks 1600 toenemend werd gebruikt voor tuinen en dat vanaf dat moment bebouwing aan de Koepoortsweg verscheen door de archeologische bronnen wordt bevestigd.

Weerspiegelt het vondstmateriaal de functie van het pand als buitenhuis?

Opvallend genoeg is aan het vondstmateriaal geen functie van het pand als buitenhuis af te lezen. Het materiaal dat is aangetroffen betreft voor een groot deel aanplepingsmateriaal van de oever van de Tocht. De herkomst van dit materiaal is onbekend. Het is goed mogelijk dat afval van elders uit de stad hiervoor is gebruikt. Beerputten of afvalkuilen behorend bij het buitenhuis zijn niet aangetroffen. Het verspreid gevonden scherfmateriaal wijkt qua samenstelling niet af van complexen van niet-buitenhuizen.

Archeologisch is op basis van het vondstmateriaal de functie van het pand als buitenhuis niet te vatten.

Wat was de omvang, indeling en datering van het in de 19de eeuw afgebroken huis aan de zuidkant van Koepoortsweg 73?

Het pand Koepoortsweg 73A kon slechts ten dele worden opgegraven doordat afstand van de bebouwing aan zowel de noord- als zuidkant moest worden gehouden. Tevens moest enige afstand van de rooilijn worden gehouden vanwege de aanwezigheid van een bouwhek en boom in de zuidwesthoek. De voormuur en de zijmuren van het pand konden zodoende niet worden onderzocht. Wel is de achtermuur teruggevonden. Het pand is in de 17de eeuw volledig opnieuw opgetrokken. Dit hangt samen met de bouw van het buitenhuis. Waarschijnlijk is 73A later verworven en is de achtergevel aangepast aan de achtergevel van de bouwdelen 73B en 73C. De indruk bestaat dat dit in de tweede helft van de 17de eeuw heeft plaatsgevonden. Het pand is diverse malen verbouwd. Een binnenmuur werd afgebroken en een schouw gemaakt. Achter het pand werd een waterput aangelegd en in een nog latere fase (omstreeks 1850) een

ondiepe waterkelder. Eind 19de eeuw is het pand afgebroken. De functie van het pand ten tijde van het bestaan van het buitenhuis is niet bekend.

Wat is de plattegrond, ligging en datering van de theekoepel aan de Tocht?

De theekoepel had een rechthoekig grondplan en was circa 5,50 meter lang en 4,00 meter breed. De oppervlakte komt daarmee op 22 m² en dat komt precies overeen met de kadastrale gegevens uit de 19de eeuw. De theekoepel had een bakstenen fundering aan de tuinkant en stond op houten palen in het water van de Tocht. Het uiterlijk van de opbouw is moeilijk vast te stellen. Het meest waarschijnlijk is dat de theekoepel een stenen gevel aan de tuinkant heeft gehad en houten gevels aan de zijkanten en aan de kant van de Tocht. Het dak was vermoedelijk een zadeldak.

De theekoepel maakte geen deel uit van de 17de-eeuwse tuinaanleg. De koepel stond niet in het verlengde van het hoofdpad, maar is in het midden van een groter perceel gebouwd. In de boedelinventaris uit 1746 wordt de theekoepel niet genoemd. In dat jaar verwierf Gerard van Hoolwerf het pand en liet dit grondig verbouwen. Het lijkt zeer aannemelijk dat hij de theekoepel liet neerzetten. De ouderdom van de bruine beuk in de tijd van 250 jaar (dus geplant circa 1746) vormt een klein bewijs dat hij in dat jaar ook de tuin liet aanpakken.

Wat was de precieze locatie van de oorspronkelijke oever van de Tocht?

Een van de verrassendste resultaten van het archeologisch onderzoek was de ontwikkeling van de oever van de Tocht. Aanvankelijk was deze veel breder dan nu het geval is. De oudste oever bevond zich ongeveer 18 meter westelijk van de huidige walkant. In totaal konden vijf beschoeiingen die dateren vanaf de tweede helft van de 16de eeuw worden teruggevonden, waarmee de Tocht in diverse fasen is versmald.

Hoe zag de tuinindeling er in de diverse perioden uit?

Omstreeks 1650 werd achter het buitenhuis en de kleine panden ter weerszijden (73B en 75) een geometrische tuin ingericht, bestaande uit acht vakken die van elkaar gescheiden waren door brede paden van schelpgruis. De achterste vier vakken waren precies vierkant van vorm; de voorste vier vakken waren rechthoekig van vorm. Precies in het midden van de tuin bevond zich het hoofdpad. In 1746 werd de tuin heringericht. De achterste vakken bleven gehandhaafd; de voorste vier vakken maakten plaats voor een meer natuurlijke tuinaanleg. De monumentale bruine beuk maakt hier onderdeel van uit.

Literatuur

Berg, B.O. van den, E. Boeve, D. Carasso en C.S. Oldenburger, 1980: *Theekoepels en tuinhuisen in de Vechtstreek en 's-Graveland*, 's-Hertogenbosch.

Hurst, J. e.a., 1986: *Pottery Produced and Traded in North West Europe 1350-1650*. Rotterdam Papers VI, Rotterdam.

Kooijmans, L., 1995: *Onder regenten. De elite in een Hollandse stad. Hoorn 1700-1780*, Amsterdam.

Meulenkamp, W., 1995: *Theekoepels en tuinhuisen in de Vechtstreek. Overvloed & welbehagen*, Weesp.

Ostkamp, S., 'Tortelduiven en vlamme harten. Huwelijksymbolen op zilver en aardewerk uit Alkmaar' in: P. Bitter e.a. (red.), *De verborgen stad. Archeologisch onderzoek naar 750 jaar wonen in Alkmaar*, 112-161.

Saaltink, H.W., 1992: *Vervolg op de Chronyk der Stad Hoorn van de heer Dr. T. Velius. De boeiende jaren tussen 1630 en 1799*, Hoorn.

Stokroos, M., 1985: *Terra cotta in Nederland. Het gebruik van terra cotta en kunststeen in de 19e eeuw*, Amsterdam.

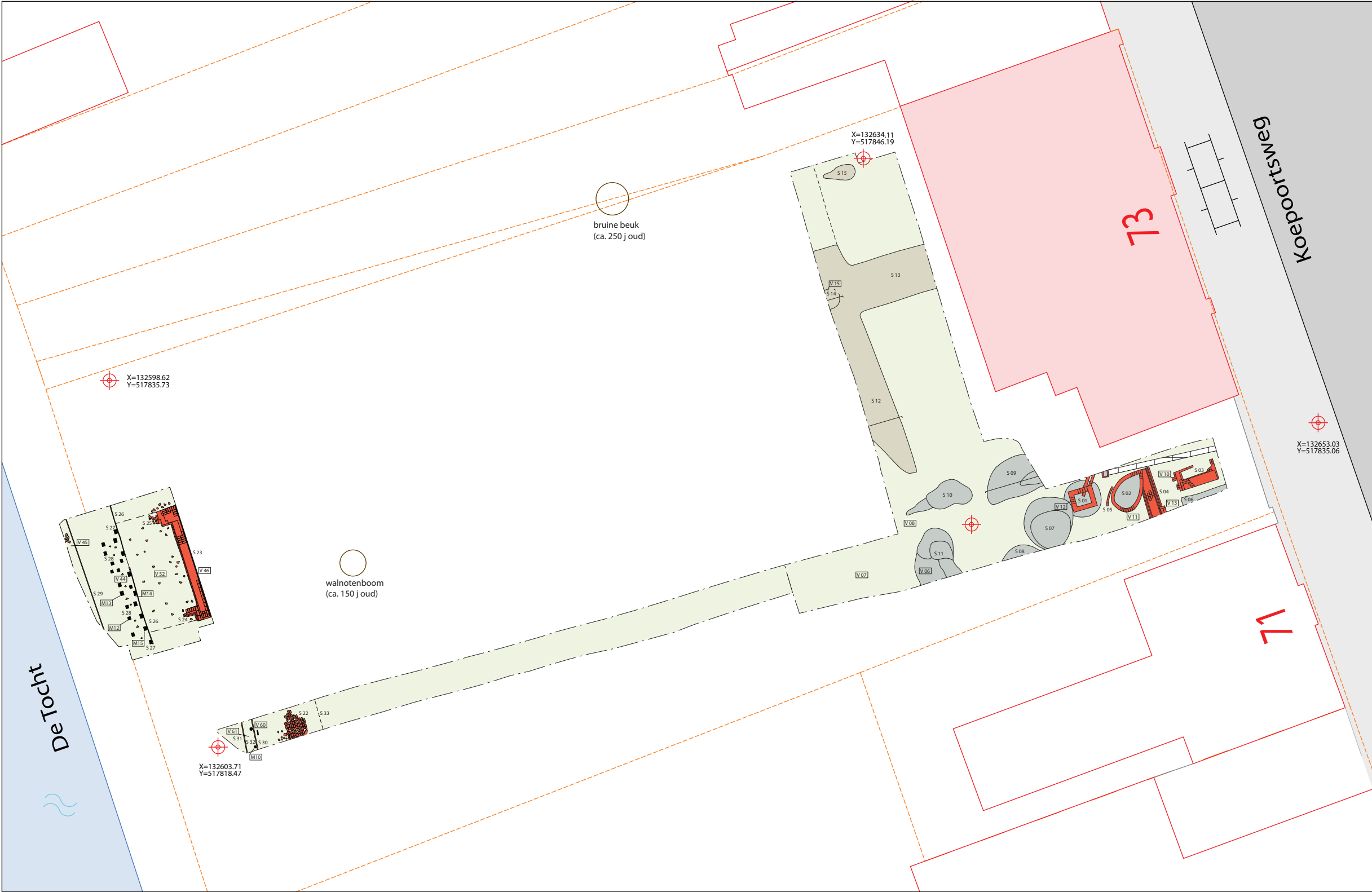
Velius, T., 1740 (4e druk): *Chronijk van Hoorn*, Hoorn.

Velius, T., 2007 (hertaling): *Kroniek van Hoorn*, Hoorn.

Westerop, R., 1728: *Hoorns Buitensingel, in rym beschreven*.

Afbeeldingsverantwoording

Gemeente Hoorn, Bureau Erfgoed, Archeologie	2, 11, 12, 15, 18, 20-24, 26-42, 49
Schrickx, C.P.	6, 10, 46, 48
Westfries Archief	3, 4, 7, 8, 9, 17, 19, 25, 43
Westfries Museum	5, 14, 16

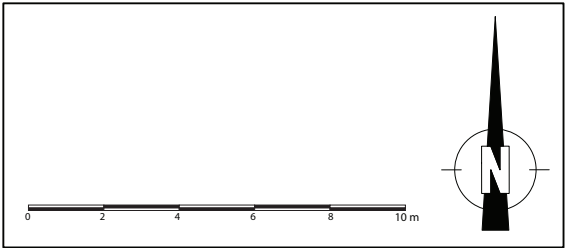
Bijlage 1 Allesporenkaart vlak 1

Hoorn, Koepoortweg 73

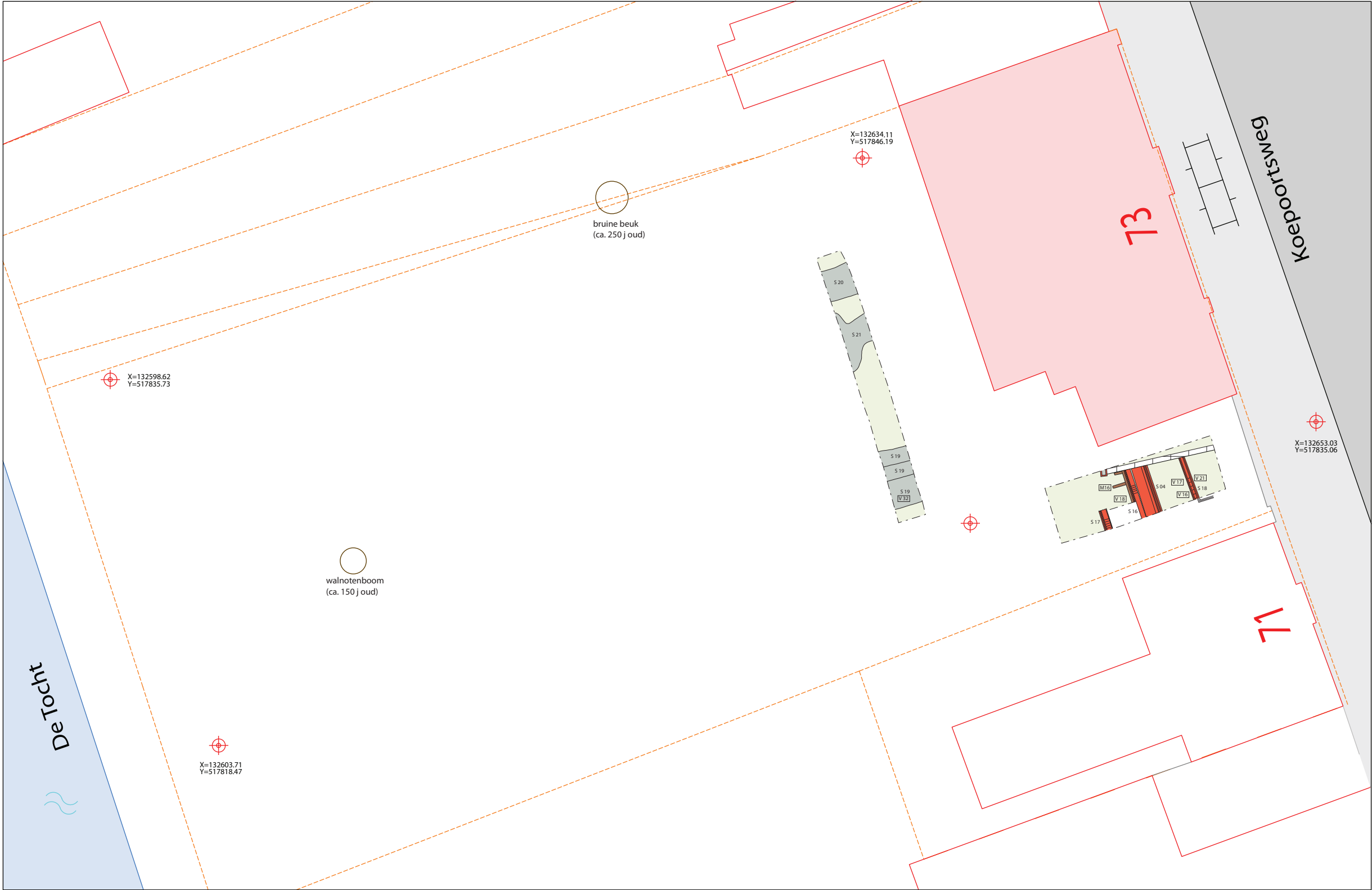
Project 306 OM-nummer 31677

Tekenaar C.P. Schrickx Schaal 1:200

© Gemeente Hoorn, Bureau Erfgoed, Archeologie

S 08	spoornummer		grondslagpunt		muurwerk
V 14	vondstnummer		putwand		ingraving
M 02	monsternummer		coupe		schelpengruis
	contouren bebouwing 2008		perceelsgrens		hout

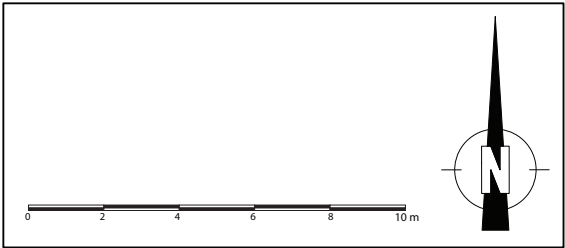
Bijlage 2 Allesporenkaart vlak 2

Hoorn, Koepoortsweg 73

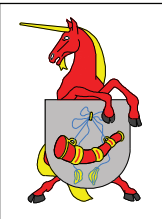
Project 306 OM-nummer 31677

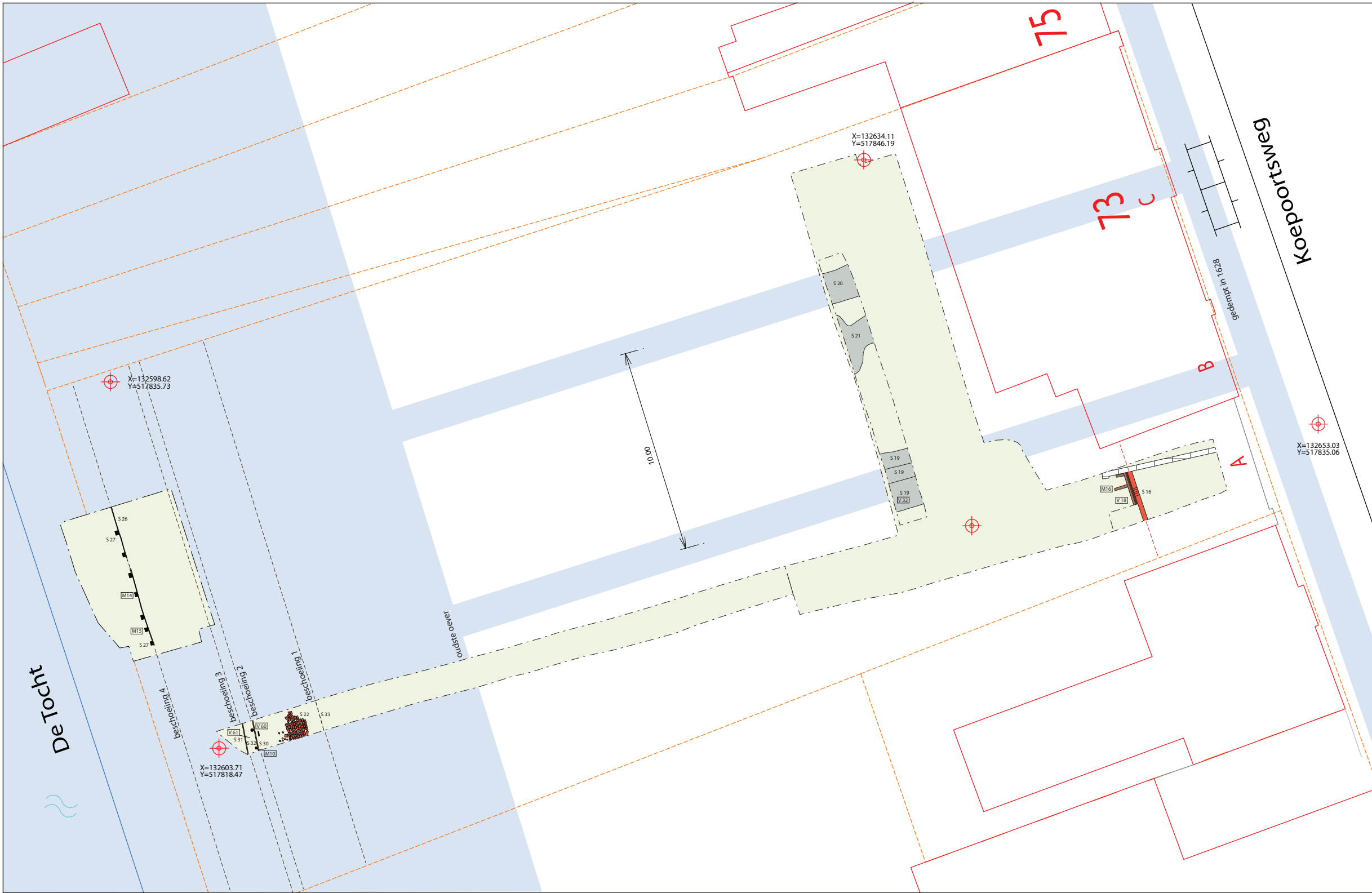
Tekenaar C.P. Schrickx Schaal 1:200

© Gemeente Hoorn, Bureau Erfgoed, Archeologie

S 08	spoornummer		grondslagpunt		muurwerk
V 14	vondstnummer		putwand		ingraving
M 02	monsternummer		coupe		schelpengruis
	contouren bebouwing 2008		perceelsgrens		hout

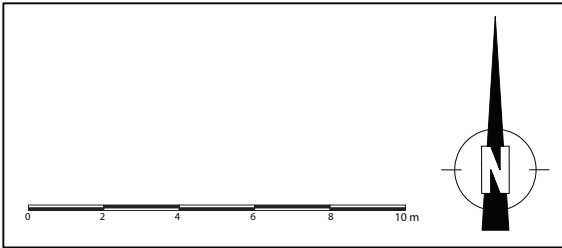
Bijlage 3 Fase 1: 1175-1650

Hoorn, Koepoortsweg 73

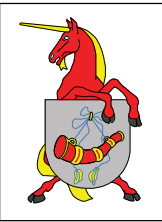
Project 306 OM-nummer 31677

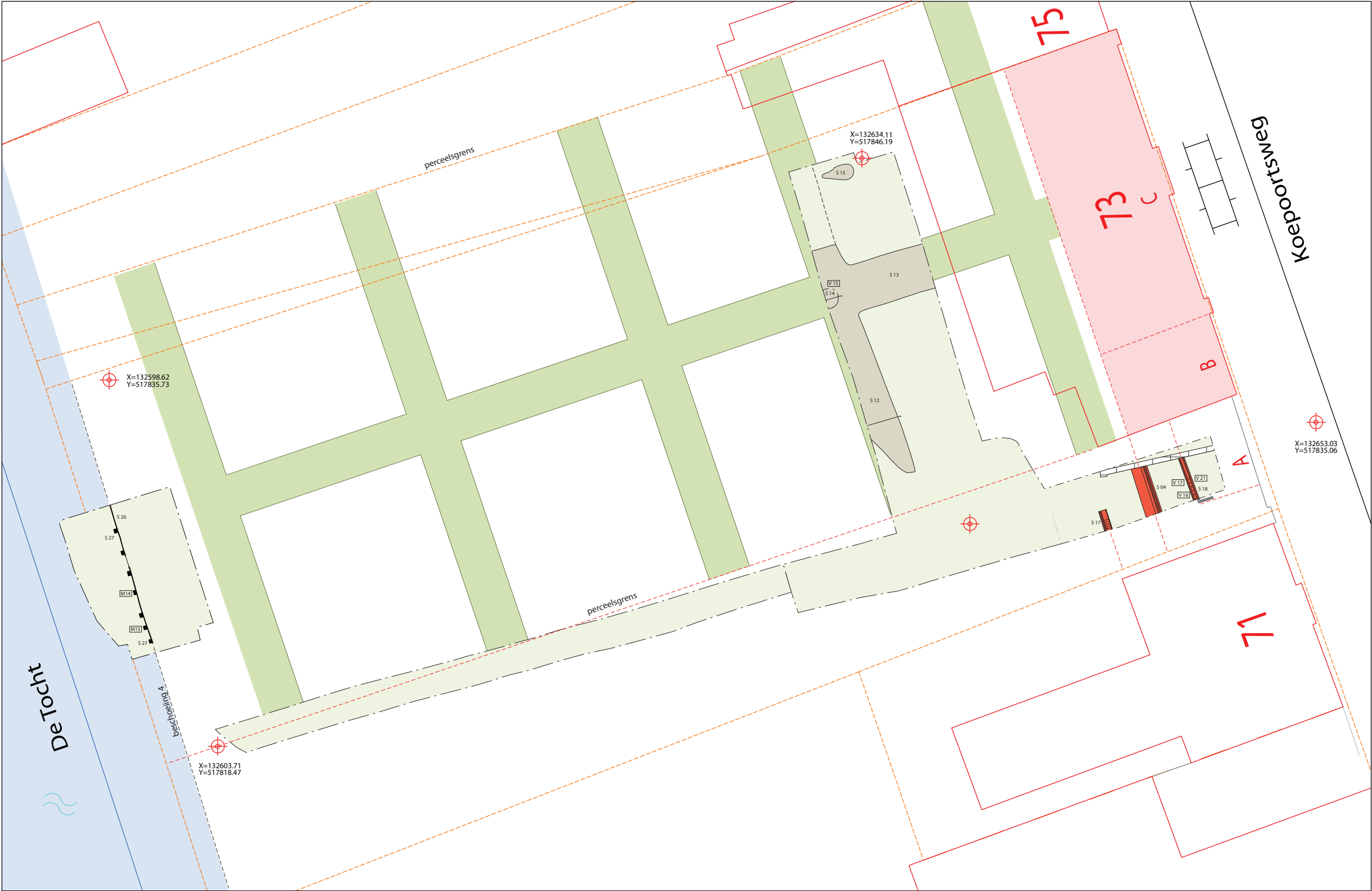
Tekenaar C.P. Schrickx Schaal 1:200

© Gemeente Hoorn, Bureau Erfgoed, Archeologie

S 08	spoornummer	grondslagpunt	baksteen
V 14	vondstnummer	putwand	ingraving
M 02	monsternummer	perceelsgrens	hout
	contouren bebouwing 2008	beschoeiing (reconstr.)	water (reconstr.)

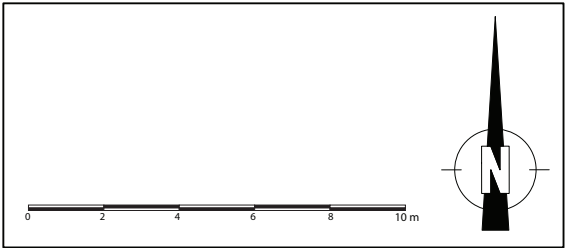
Bijlage 4 Fase 2: 1650-1746

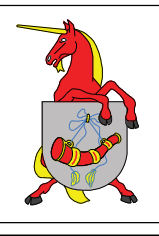
Hoorn, Koepoortsweg 73

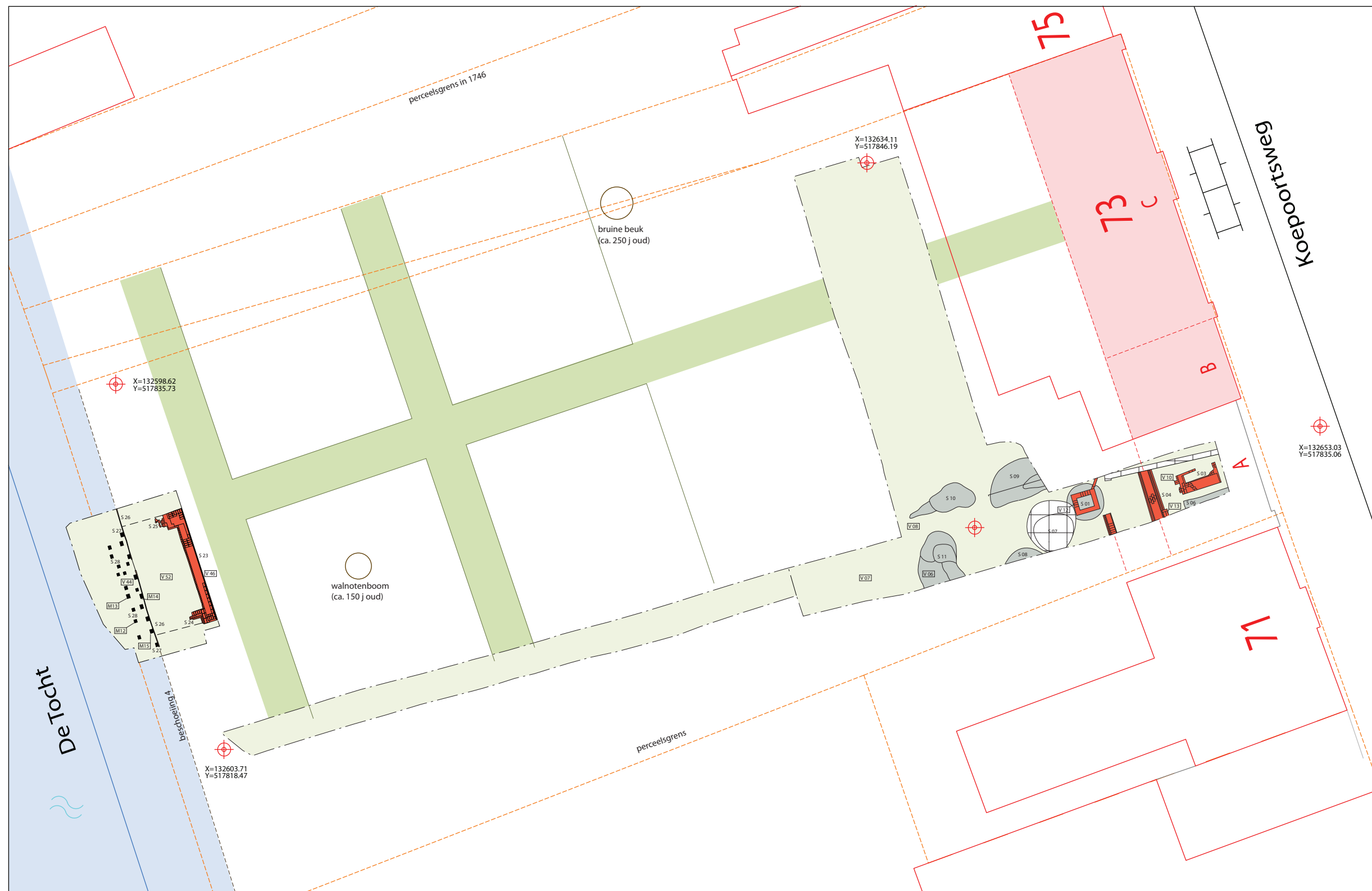
Project 306 OM-nummer 31677

Tekenaar C.P. Schrickx Schaal 1:200

© Gemeente Hoorn, Bureau Erfgoed, Archeologie

S 08 spoornummer	grondslagpunt	muurwerk
V 14 vondstnummer	putwand	schelpengruis
M 02 monsternummer	coupe	hout
contouren bebouwing 2008	perceelsgrens	tuinpad (reconstr.)
-

Bijlage 5 Fase 3: 1746-1878

Hoorn, Koepoortsweg 73

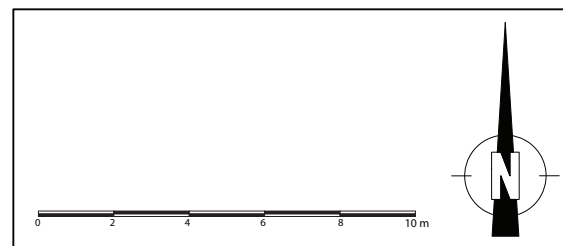
Project 306

OM-nummer 31677

Tekenaar C.P. Schrickx

Schaal 1:200

© Gemeente Hoorn, Bureau Erfgoed, Archeologie

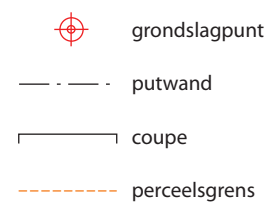

S 08 spoornummer

V 14 vondstnummer

M 02 monsternummer

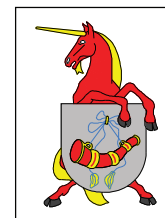
— contouren bebouwing 2008

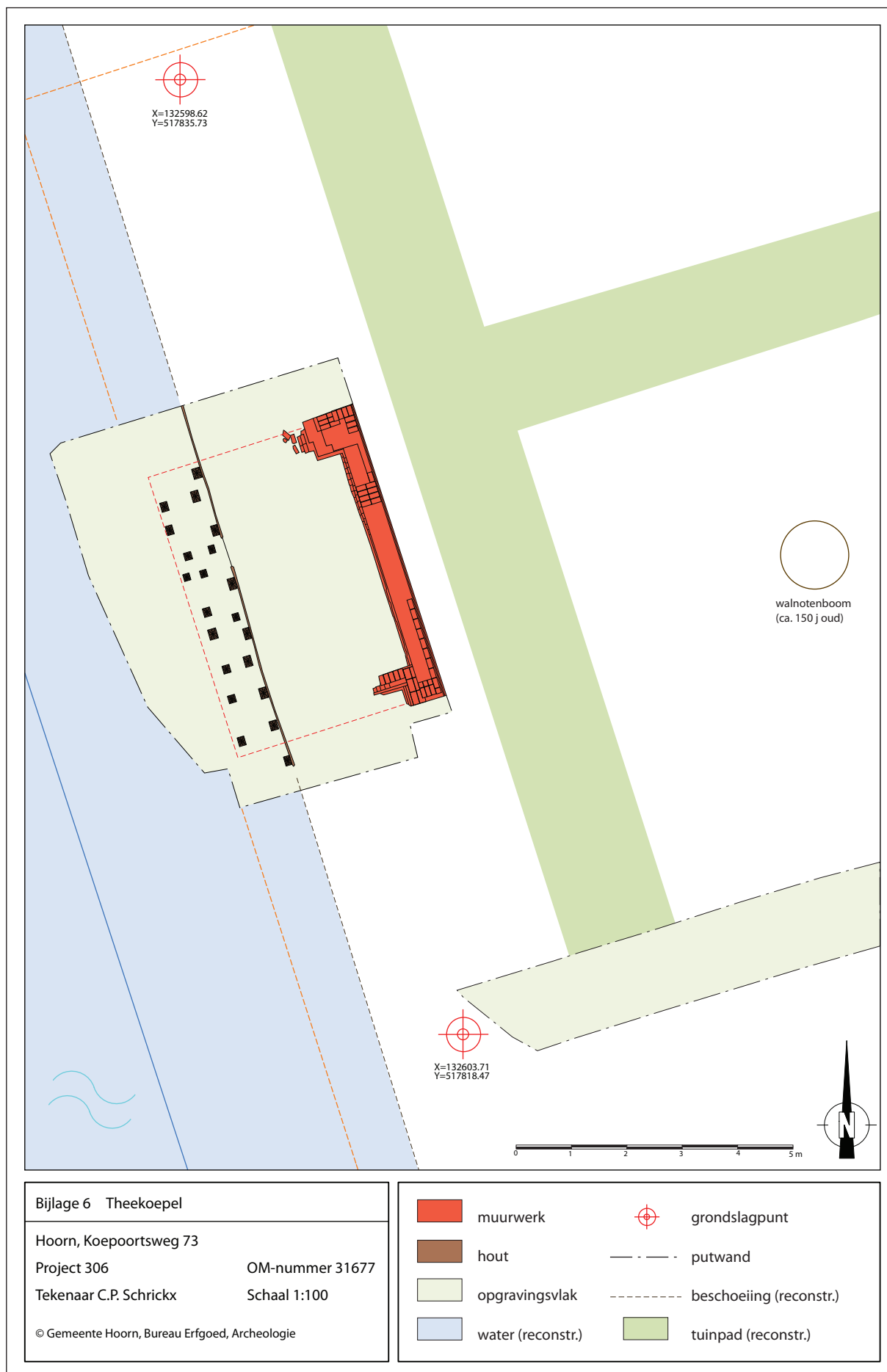
 muurwerk

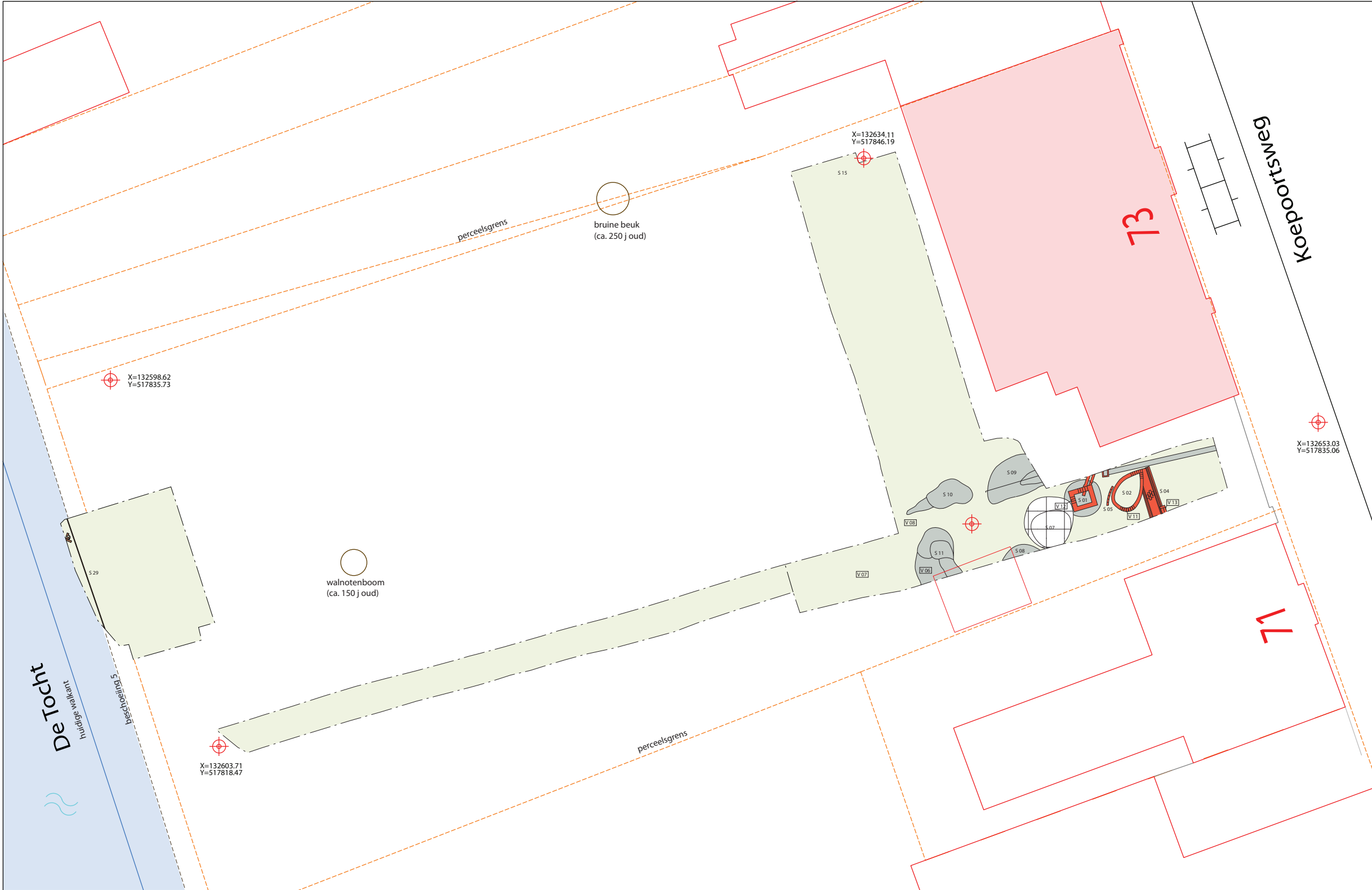
 ingraving

 hout

tuinpad (reconstr.)

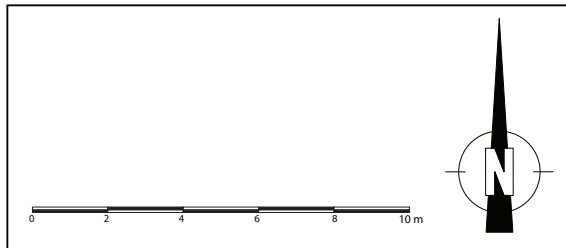
Bijlage 7 Fase 4: 1878-2008

Hoorn, Koepoortsweg 73

Project 306 OM-nummer 31677

Tekenaar C.P. Schrickx Schaal 1:200

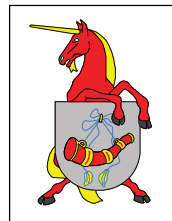
© Gemeente Hoorn, Bureau Erfgoed, Archeologie

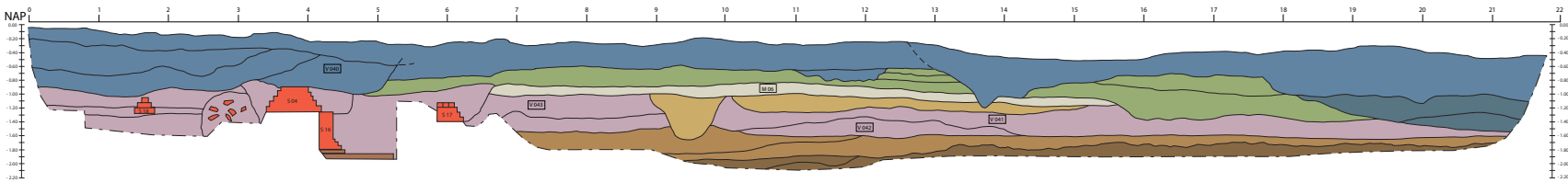
- S 08 spoornummer
- V 14 vondstnummer
- M 02 monsternummer
- contouren bebouwing 2008

- grondslagpunt
- putwand
- coupe
- perceelsgrens

- muurwerk
- ingraving
- hout
- water

Zuidprofiel werkput 1

Oostprofiel werkput 2

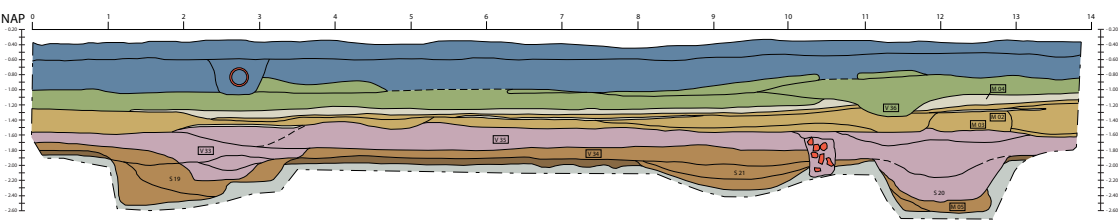

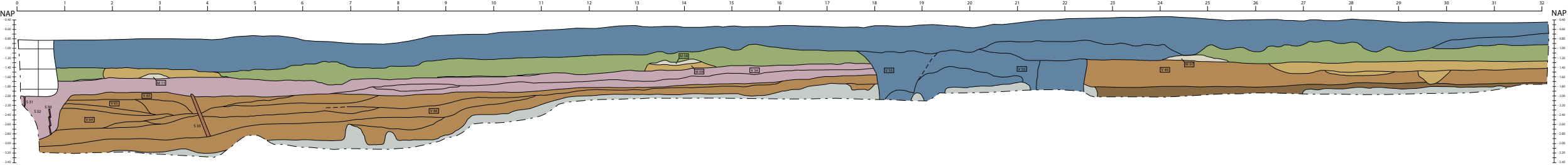
Foto oostprofiel werkput 2 (niet op schaal)

sloot S19

sloot S20

Noordprofiel werkput 3

Bijlage 8 Profielen

Hoorn, Koepoortsweg 73
Project 306 OM-nummer 31677
Tekenaar C.P. Schrickx Schaal 1:100

© Gemeente Hoorn, Bureau Erfgoed, Archeologie

S 08

spoornummer

V 14

vondstnummer

M 02

monsternummer

— · — contour profiel

baksteen

hout

schelpgruis

verstoring

fase 0: natuurlijke klei

fase 0: Hollandveen

fase 1: afzettingen en aanplempingen

fase 2: ophogingen

fase 2: ophogingen tuinaanleg

fase 2: schelpgruis tuinaanleg

fase 3: ophogingen

fase 4: ophogingen en ingravingen

Bijlage 9: determinatielijst keramiek

V	fase	complex	complexdat.	metaal	id-code	vorm	typenr	rand	overig	totaal	MAE	typedat.	opmerkingen
1	4	oppervlaktevondsten	1600-1800	roodbakkend porselein faience		indet indet bord	r- p- f-bor-	0 0 0	1 2 1	1 2 1	1 1 1	1700-1800 1600-1700 1600-1650	2 kleine fragmentjes
2	2/4	verdiepen tot vlak 1	1650-1900	roodbakkend roodbakkend witbakkend witbakkend witbakkend industrieel zwart pijpaarde majolica		kom grape olielamp pispot kom kom pijpenkop wandtegels	r-kom- r-gra- w-oli- w-plis- w-kom- iz-kom- pijpenkop wandtegels	0 1 0 1 1 1 2 1	15 0 1 0 0 1 4 0	15 1 1 1 1 2 6 1	1 1 1 1 1 1 2 1	1700-1800 1700-1800 1600-1700 1650-1750 1650-1750 1850-1900 1600-1650	grote kom, inwendig geel, slib Bergen-op-Zoom-model stam van olielamp met reliëf en loodglazuur 1 gedecoreerde kop
3	2/3	rondom fundering schouw	1650-1750	pijpaarde		pijpenkop		0	2	2	1		
4	2/3	verdiepen tot vlak 1	1600-1750	roodbakkend majolica majolica pijpaarde		bord bord wandtegels pijpenkop	r-bor- m-bor- pijpenkop	1 0 1 0	0 1 0 3	1 1 1 3	1 1 1 1	1675-1750 1600-1800 1600-1650	Nederrijns blauwe beschildering steelfragmenten
5	2	vlakvondsten	1650-1725	faience roodbakkend roodbakkend steengoed 2 witbakkend faience faience faience faience Port. faience pijpaarde		zalfpot bakpan indet kan indet bord bord vergiets indet wandtegels bord pijpenkop	f-zal-1 r-bak- r- s2-kan- w- f-bor- f-bor- f-ver-2 f- po-bor-	1 0 0 0 1 0 0 0 0 5	0 1 4 2 2 2 1 6 4 1 20	1 1 0 1 1 1 0 0 1 6	1650-1750 1600-1700 1575-1650 1600-1750 1600-1650 1650-1750 1600-1650	complete zalfpot Westerwald bord met Wan-Li-decoratie volledig wit 1 fragment vermoedelijk vaas klein fragmentje alle merklöös	
6	3/4	vlakvondsten spoor 11	1700-1800	roodbakkend		indet	r-	0	1	1	1	1700-1800	
7	2	vlakvondsten	1650-1750	steengoed 2 pijpaarde		kan pijpenkop	s2-kan- pijpenkop	1 1	0 1	1 2	1 1	1650-1750	merklöös
8	2	vlakvondsten	1600-1750	roodbakkend faience industrieel wit		bakpan indet bord	r-bak- f- iw-bor-	0 0 0	1 1 1	1 1 1	1 1 1		geheel wit blauwe beschildering

				pijpaarde majolica lt. faience				pijpenkop wandtegél kom	i-kom-3	0	1	1	1	1	1600-1650 1600-1650	pijpensteel Montelupo
9	2/3	verdiepen tot vlak 1	1650-1750	majolica majolica faience faience steengoed 2 witbakkend werra aardewerk porselein porselein pijpaarde roodbakkend roodbakkend roodbakkend roodbakkend	C01			wandtegél wandtegél wandtegél bord kan kop indet kop indet pijpenkop bloempot grape bord indet	f-bor- s2-kan- w-kop- w- p-kop- p- r-blo- r-gra- r-bor- r-	1 3 4 2 0 1 0 0 2 0 2 5 0 0 0 11	0 1 0 2 1 1 1 5 2 0 1 1 11	1 4 4 4 2 2 2 1 1 1 7 2 1 1 11	1 3 3 2 1 1 0 3 1 1 1 3 1 1 1 4	1600-1650 1600-1650 1650-1750 1650-1750 1575-1700 1600-1700	Wan-Li; hond 2 Wan-Li; 1 ossenkop 1 schutter kleine kop, geel 1 hielloos met merk op kop ongeglazuurd Bergen-op-Zoom-model spiegel groen	
14	2	verdiepen vlak 1 naar 2	1600-1700	steengoed 2 roodbakkend roodbakkend roodbakkend roodbakkend witbakkend witbakkend majolica majolica faience faience faience faience porselein Port. faience Port. faience steengoed 2 pijpaarde roodbakkend roodbakkend				indet bakpan deksel kop indet deksel indet bord wandtegél bord plooischotel indet wandtegél kop bord indet knikker pijpenkop	s2- r-bak-6 r-dek- r-kop-2 r- w-dek- w- m-bor- f-bor-1 f-plo- f- p-kop- po-bor- po- pijpenkop	0 1 1 1 3 1 1 0 2 0 1 3 0 2 1 1 0 4 5	1 0 0 0 10 0 3 4 3 0 1 1 3 1 2 2 1 0 1 1 9	1 1 1 1 13 1 4 3 1 1 3 1 2 2 1 1 1 1 4	1600-1700 1550-1650 1650-1750 1600-1650 1625-1700 1650-1750 1650-1750 1600-1700 1600-1650 1600-1650	hoge kraagrand kandelaber Wan-Li-decoratie geheel wit verdikte rand		
15	2	in schelpgruis bij S14	1550-1650	roodbakkend roodbakkend				vuurstolp indet	r-vst- r-	1 0	0 8	1 8	1 0	1 0	1550-1650	

17	2	rondom S18	1600-1700	witbakkend roodbakkend roodbakkend witbakkend pijpaarde		lekschaal bakpan indet lekschaal pijpenkop	w-lek- r-bak- r- w-lek-1	0 1 3 2 1 0 0 1	3 1 0 5 1 1 1	1 1 3 1 1	1625-1700	pijpensteel
18	2	puinvulling	1600-1700	roodbakkend witbakkend faience lt. faience majolica majolica faience	C01	indet indet bord kom wandtegel wandtegel wandtegel	r- w- f- i-kom-3	0 1 0 2 0 1 5 0 4 6	1 1 0 2 1 5 0 4 0	1 1 1 1 3 3 4		1 Wan-Li-decoratie Montelupo polychroom bloemen, Wan-Li blauwe beschildering blauwe beschildering
19	2	verdiepen naar vlak 2	1600-1650	faience majolica		bord bord	f-bor- m-bor-	2 1 0 0	2 1 0	1 1	1625-1675 1600-1650	Wan-Li-decoratie blauwe beschildering
20	2	verdiepen naar vlak 2	1600-1650	roodbakkend roodbakkend roodbakkend roodbakkend roodbakkend roodbakkend witbakkend pijpaarde		bord bord grape vorm indet indet pijpenkop	r-bor-6 r-bor- r-gra- r-vor- r- w-	2 1 2 0 1 0 1 1 0	3 1 0 2 0 1 9 1 1	1 1 1 2 1 0 1 1	1550-1650 1600-1650	groene spiegel kaasvorm? merkloos
21	2	rondom S18	1600-1700	roodbakkend faience Port. faience roodbakkend	C01	indet bord bord test	r- f-bor- po-bor- r-tes-	0 1 1 1 0	3 1 0 1 0	0 1 1 1	1600-1650	blauwe beschildering ongeglazuurd
22	1	afvallaag	1600-1650	steengoed 2 roodbakkend roodbakkend roodbakkend roodbakkend majolica		kan bakpan test indet bord	s2-kan- r-bak- r-tes- r- m-bor-	0 0 1 0 0 1 0	1 1 1 1 9 1	1 1 1 0 1	1550-1650	standvoet schaakbordpatroon blauw
23	1/2	afvallaag	1625-1675	roodbakkend roodbakkend majolica majolica porselein pijpaarde	C01	bakpan indet bord wandtegel bord pijpenkop	r-bak- r- m-bor- p-bor-1	1 0 0 1 1 0 1	1 4 1 1 1 0 1	1 0 1 1 1 1 1	1600-1650 1600-1650 1675-1725	kapucijner-porselein; Kangxi
24	3	afvallaag	1700-1800	roodbakkend		grape	r-gra-65	2 0 0	2 0	1		grape met sluitrand

[illegible]

[illegible]

[illegible]

66	1	profiel						roodbakkend roodbakkend steengoed 2		grape indet indet	r-gra- r- s2-	1 3 0	0 30 1	1 33 1	1 1 1		
67	1	profiel		1500-1600	roodbakkend roodbakkend steengoed 2			steengoed 2 witbakkend witbakkend roodbakkend roodbakkend roodbakkend roodbakkend		indet grape indet grape grape grape indet	s2- w-gra-6 w- r-gra-34 r-gra-34 r-gra- r- totaal	0 6 2 2 1 4 0	1 25 0 3 0 0 55	1 31 2 5 1 4 55	1 1 2 1 1 3 0	1550-1600 1525-1575	fragmentarisch bewaard, compleet profiel

Bijlage 10: determinatielijst glas

V	fase	complex	complexdat	id-code	vorm	typenr	aantal	MAE	typedatering	opmerkingen
3	2/3	rondom fundering schouw	1650-1750		vensterglas	gl-	1	1		groen vensterglas
5	2	afvallaag	1650-1725		indet	gl-	2	1		
9	2/3	verdiepen tot vlak 1	1650-1750		fles vensterglas	gl-fle- gl-	1 2	1 1		halsfragment fles groen glas groen vensterglas
14	2	verdiepen vlak 1 naar 2	1600-1700		fles beker vensterglas	gl-fle- gl-bek- gl-	1 1 2	1 1 1		wandfragment bolle fles groen glas wandfragment noppenbeker groen vensterglas
18	2	puintlaag	1600-1700		fles	gl-fle-	1	1		wandfragment bolle fles groen glas
24	3	afvallaag	1700-1800		beker beker vensterglas	gl-bek- gl-bek- gl-	1 7 2	1 1 1	1625-1675	ijsbekerglas randfragment beker met glasdraden groen vensterglas
25	3	afvallaag	1700-1800	G01 G02	kelkglas kelkglas fles vensterglas	gl-ke- gl-ke- gl-fle- gl-	1 1 1 2	1 1 1 1		voet en stam van kelkglas; met spiraal fragment van kelk, gegraveerd wandfragment fles groen glas groen vensterglas
27	1	afvallaag	1550-1625		vensterglas	gl-	1	1		groen vensterglas
30	1	afvallaag	1550-1600	G01	kelkglas fles vensterglas	gl- gl-fle- gl-	1 1 1	1 1 1		(valt buiten complexdatering) fragment ziel (valt buiten complexdatering) groen vensterglas
31	2/4	waterkant	1650-1800		fles vensterglas	gl-fle- gl-	1 1	1 1		fragmentje fles groen glas groen vensterglas
38	3/4	rondom fundament theehuis	1650-1900		vensterglas	gl-	1	1		klein fragmentje groen vensterglas
39	1	afvallaag	1550-1600		beker vensterglas	gl-bek- gl-	1 1	1 1	1625-1675	wafelbeker groen vensterglas
44	3/4	tussen palen S28	1700-1900	G01	fles fles vensterglas fles fles fles beker beker vensterglas fles	gl-fle- gl-fle- gl- gl-fle- gl-fle- gl-fle- gl-bek- gl-bek- gl- gl-fle-	1 4 18 1 2 21 1 1 2 0	1 1 1 1 2 4 1 1 1 2		meerkantig flesje; compleet kleurloos glas kleurloos vensterglas ziel bolle fles opgestoken bodems cilindrische flessen cilindrische flessen, groen glas kleurloos, facetten, compleet profiel idem kleurloos glas
										JEAN MARIE FARINA PLACE JULIERS No 4 COLOGNE

47	1	verdiepen onder straatje S22	1550-1625		vensterglas	gl-	5	1		groen vensterglas
48	1	afvallaag	1550-1625		fles	gl-fle-	1	1		halsfragment fles groen glas
					vensterglas	gl-	2	1		groen vensterglas
52	3/4	puintlaag tussen S23 en S26	1600-1800		vensterglas	gl-	4	1		groen en kleurloos vensterglas
58	2	ophogingslaag	1550-1600		vensterglas	gl-	4	1		groen vensterglas
61	1/2	tussen beschoeiing S30 en S31	1550-1625		vensterglas	gl-	1	1		groen vensterglas
66	1	profiel	1500-1600		beker	gl-	1	1		fragment opengewerkte voet van koolstronk of roemer?
						totaal	104	46		

Bijlage 11: determinatielijst metaal

V	S	fase	complex	complexdat	id-code	materiaal	vorm	aantal	MAE	typedatering	opmerkingen
57	0	4	oever Tocht	1850-1925	M01	ijzer	haardplaat	1	1	15...	fragment haardplaat Karel V
68	0	1/4	stort	1650-1960		lood	kogel	3	3		rechthoekig model, angel ontbreekt
						messaging	gesp	1	1		steel van een lepel
						tin	lepel	1	1		divers: knopen, ring, indet.
						messaging	divers	12	12		duit Utrecht
						koper	munt	1	1	1700-1800	indet
						koper	munt	1	1		dent Juliana
						koper	munt	2	2	1950	deur- of raamsluiting
						messaging	haak	1	1		cent Juliana
						koper	munt	1	1	1952	cent Wilhelmina
						koper	munt	2	2	1948	cent
						koper	munt	1	1	1941	cent Juliana
						koper	munt	2	2	1951	cent Willem
						koper	munt	1	1	1823	daklood?
						lood	indet	1	1		duit Hollandia
						koper	munt	2	2	1600-1650	
							totaal	33	33		

Bijlage 12: determinatielijst bot

V	fase	botnr	diersoort	element	deel	gewicht	lengte	opmerkingen
24	3	1	large mammal	costa		0	0	frag hs
		2	Bos taurus	astragalus		0	0	frag hs
		3	mammalia	indet		0	0	frag
25	3	1	Sus domesticus	metacarpus		0	0	
27	1	1	Bos taurus	metacarpus	prox	0	0	
		2	Sus domesticus	femur	dist	0	0	frag hs
		3	mammalia		plat bot	0	0	frag
		4			schelp	0	0	
30	1	1			losse epifyse	0	0	frag hs
35	1/2	1	large mammal	vert. thoracales	proc spinhalis	0	0	frag hs
		2	mammalia	indet		0	0	frag zeer poreus
		3	mammalia	pijpbeen		0	0	70x20 ruit frag hs
		4	large mammal	vert. lumbales	corpus + proc cost	0	0	geklieft
		5	medium mammal	humerus	dist	0	0	frag
		6	Bos taurus	scapula	r prox	0	0	frag hs ss ks
44	3/4	1	large mammal	costa		0	0	frag hs
		1	Aves	femur		0	0	
		2	large mammal	metatarsus		0	0	hs halffabrikaat (foto)
47	1	1	large mammal	costa		0	0	frag hs
		2	large mammal	costa		0	0	frag hs
		3	large mammal	costa	prox	0	0	frag hs
		4	large mammal	costa		0	0	frag hs
		5	large mammal	costa	prox	0	0	epi vergaan frag
		6	large mammal	costa	prox	0	0	frag
		7	large mammal	costa	prox	0	0	frag ss
		8	Bos taurus	cornus		0	0	
		9	Sus domesticus	humerus	dist	0	0	frag hs
		10	large mammal	pijpbeen		0	0	frag
		11	Bos taurus	radius	dist	0	0	epi net vergroeid
		12	mammalia	cranium		0	0	frag
		13	mammalia	cranium		0	0	frag
		14	Bos taurus	scapula	r	0	0	hs ss
		15	Bos taurus	scapula	r prox	0	0	frag hs
		16	Bos taurus	pelvis	acetabulum	0	0	hs frag

		17	large mammal		pelvis			0	0	frag
		18	large mammal		pijbeen			0	0	frag hs
		19						0	0	
		20	mammalia		pijbeen			0	0	frag
		21	mammalia		indet			0	0	zeer kl frag
48	1	1	large mammal		costa	prox		0	0	frag hs
		2	large mammal		pijbeen			0	0	frag
		3	large mammal		pijbeen			0	0	frag hs
		4	large mammal		cranium			0	0	frag
53	3/4	1	large mammal		pelvis	pubis		0	0	frag hs bot woeking
58	2	1	Bos taurus		dentes inferior	M		0	0	
		1	Bos taurus		tibia	prox		0	0	hs
		2	Bos taurus		metatarsus	dist		0	0	hs
		3	large mammal		scapula	dist		0	0	frag
		4	large mammal		scapula	disy		0	0	frag
		5	large mammal		pijbeen			0	0	frag hs
		6	medium mammal		scapula			0	0	frag hs
		7	large mammal		costa			0	0	frag hs
		8	large mammal		costa	plat bot		0	0	frag
		9	large mammal		costa	prox		0	0	frag hs
		10	large mammal		costa			0	0	frag
		11	large mammal		costa			0	0	frag
		12	large mammal		costa			0	0	frag hs
		13	mammalia		metatarsus	prox		0	0	frag hs
		14	medium mammal		costa	z epifysen		0	0	juv hs
		15	Ovis aries/Capra hircus		cornus	prox		0	0	hs
		16	Aves		femur	dist		0	0	hs
61	1/2	1	Bos taurus		cornus	l		0	0	frag
		2	Bos taurus		cornus	l		0	0	hs
		3	Bos taurus		cornus	r prox		0	0	punt afgezaagd
		4	Bos taurus		cornus	r prox		0	0	punt afgezaagd
62	1/2	1	large mammal		costa			0	0	frag hs
63	1	1	Bos taurus		cornus			0	0	hs
67	1	1						0	0	

ISBN 978-90-78701-13-2